

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო

საქმეზე „ვინტერვერპი ნიდერლანდების წინააღმდეგ“ (*Winterwerp v. the Netherlands*)

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო შეიკრიბა პალატის სახით ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის (შემდგომში „კონვენცია“) 43-ე მუხლისა და სასამართლოს რეგლამენტის სათანადო დებულებების შესაბამისად. სასამართლო შემდეგი მოსამართლეებისგან შედგებოდა:

ქ-ნი პ. პედერსენი, პრეზიდენტი,

ბ-ნი ჯ. ვიარდა,

ბ-ნი დ. ევრიგენისი,

ბ-ნი პ.-ჰ. თეითგეინი,

ბ-ნი გ. ლაგერგენი,

ბ-ნი ლ. ლისჩი,

ბ-ნი ფ. გოლცუკლუ,

აგრეთვე რეგისტრატორი – ბ-ნი მ.-ა. ეისენი და რეგისტრატორის მოადგილე – ბ-ნი პ. პეტზოლდი.

იმსჯელა რა განმარტოებით 1978 წლის 29 ნოემბერსა და 1979 წლის 25-26 სექტემბერს,

1979 წლის 26 სექტემბერს სასამართლომ გამოიტანა წინამდებარე განაჩენი:

პროცედურა

1. ვინტერვერპის საქმე სასამართლოს გადასცა ადამიანის უფლებათა ევროპულმა კომისიამ (შემდგომში „კომისია“) და ნიდერლანდების სამეფოს მთავრობამ (შემდგომში „მთავრობა“). საქმეს საფუძვლად უდევს 1972 წელს ნიდერლანდების მოქალაქის, ბ-ნი ფრიც ვინტერვერპის მიერ კონვენციის 25-ე მუხლის შესაბამისად ნიდერლანდების წინააღმდეგ შეტანილი განაცხადი.

2. როგორც კომისიის თხოვნა, რომელსაც თან ერთვის კონვენციის 31-ე მუხლით გათვალისწინებული მოხსენება, ისე მთავრობის განცხადება, რომელიც მიუთითებდა 48-ე მუხლზე, შეტანილი იქნა სასამართლოს რეგისტრატურაში სამი თვის ვადაში 32-ე მუხლის 1-ლი პუნქტისა და 47-ე მუხლის თანახმად. თხოვნა შეტანილი იქნა 1978 წლის 9 მარტს, ხოლო განცხადება – 21 აპრილს. ისინი მიზნად ისახავს სასამართლოს გადაწყვეტილების მოპოვებას იმასთან დაკავშირებით, წარმოადგენს თუ არა საქმის ფაქტობრივი გარემოებები მოპასუხე მთავრობის მიერ მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტით, მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტითა და მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტით გათვალისწინებული ვალდებულებების დარღვევას.

3. შვიდი მოსამართლისაგან შემდგარ პალატაში *ex officio* წევრების სახით შევიდნენ ბ-ნი ჯ. ვიარდა, ნიდერლანდების მხრიდან არჩეული მოსამართლე (კონვენციის 43-ე მუხლი), და ბ-ნი გ. ბალადორე პალიერი, სასამართლოს პრეზიდენტი (რეგლამენტის 21-ე მუხლი). 1978 წლის 11 მარტს სასამართლოს პრეზიდენტმა რეგისტრატორის მოადგილის თანდასწრებით კენჭისყრით აირჩია დანარჩენი ხუთი მოსამართლე,

კერძოდ, ქნი ჰ. პედერსენი, ქნი დ. ბინდშედლერ-რობერტი, ბ-ნი დ. ეერიგენისი, ბ-ნი ლ. ლისჩი და ბ-ნი ფ. გოლცუკლუ (კონვენციის 43-ე მუხლი *in fine* და რეგლამენტის 21-ე მუხლის მე-4 პუნქტი). შემდგომში ქნი დ. ბინდშედლერ-რობერტი გათავისუფლდა სხდომიდან (1978 წლის 4 ივლისი), ხოლო ბ-ნი ბალადორე პალიერი გათავისუფლდა საქმის განხილვიდან (1979 წლის 25 სექტემბერი); ისინი შეცვალეს პირველმა ორმა შემცვლელმა მოსამართლემ – ბ-ნმა ლაგერგრენმა და ბ-ნმა თეითგეინმა (რეგლამენტის 22-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი და 24-ე მუხლის 1-ლი და მე-4 პუნქტები).

პალატის პრეზიდენტი რეგლამენტის 21-ე მუხლის მე-5 პუნქტის შესაბამისად გახდა ბ-ნი ბალადორე პალიერი, შემდეგ კი, 1979 წლის 25 სექტემბრიდან, ქნი პედერსენი.

4. პალატის პრეზიდენტმა რეგისტრატორის მოადგილის მეშვეობით გამოარკვია მთავრობის წარმომადგენლისა და კომისიის დელეგატების მოსაზრებები პროცედურასთან დაკავშირებით. 19 მაისს მან მიიღო გადაწყვეტილება, რომ მთავრობის წარმომადგენელს უნდა წარმოედგინა მიმოხილვა 1978 წლის 1 აგვისტომდე, ხოლო დელეგატებს საპასუხო მიმოხილვა მთავრობის მიმოხილვის მიღებიდან ორი თვის ვადაში უნდა წარმოედგინათ.

მთავრობის მიმოხილვები რეგისტრატურამ 1978 წლის 24 ივლისს მიიღო. 18 სექტემბერს კომისიის მდივანმა შეატყობინა რეგისტრატურას, რომ დელეგატებმა არ წარმოადგინეს საპასუხო მიმოხილვები.

5. რეგისტრატორის მეშვეობით მთავრობის წარმომადგენელთან და კომისიის დელეგატებთან მოთათბირების შემდეგ 6 ოქტომბერს პალატის პრეზიდენტმა გადაწყვიტა, რომ ზეპირი მოსმენა ჩატარდებოდა 28 ნოემბერს. 21 ოქტომბერს მან სთხოვა მთავრობას, წარმოედგინა გარკვეული დოკუმენტაცია, რომელიც რეგისტრატურამ 10 ნოემბერს მიიღო.

6. ზეპირი მოსმენა ჩატარდა საჯაროდ ადამიანის უფლებათა შენობაში, სტრასბურგში, 28 ნოემბერს. სხდომამდე ცოტა ხნით ადრე სასამართლომ მოკლე მოსამზადებელი შეხვედრა გამართა.

სასამართლოს წინაშე გამოცხადდნენ:

მთავრობის სახელით:

ქნი ფ. ი. ვან დერ ვოლი, საგარეო საქმეთა სამინისტროს იურიდიული მრჩევლის თანაშემწე – წარმომადგენელი;

ბ-ნი ე. ა. დრუგლევერ ფორტუინი, ადვოკატი (*Landsadvocaat*),

ბ-ნი ლ. ა. გილჰუდი, იუსტიციის სამინისტროს მოხელე, მრჩეველი

კომისიის სახელით:

ბ-ნი ჯ. ე. ფასეტი, მთავარი დელეგატი,

ბ-ნი კ. ჰ. ჯ. პოლაკი, დელეგატი,

ბ-ნი ჯ. ჰ. ა. ვან ლუნი, რომელმაც განმცხადებელი წარმოადგინა კომისიის წინაშე, დახმარებას უწევდა დელეგატებს რეგლამენტის 29-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის მე-2 წინადადების შესაბამისად.

სასამართლო მოუსმინა ქ-ნ ვოლს, ბ-ნ დრუგლევერ ფორტუნსა და ბ-ნ გილჰედს მთავრობის სახელით და ბ-ნ ფასეტსა და ბ-ნ ლუნს კომისიის სახელით, აგრეთვე მათ პასუხებს სასამართლოს მიერ დასმულ კითხვებზე.

7. მთავარი დელეგატის წინადადებით პალატის პრეზიდენტმა სამართალწარმოება მხოლოდ დროებით დახურულად გამოაცხადა, რათა კომისიას საშუალება ჰქონოდა, ორი კვირის ვადაში წარმოედგინა დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფოს მთავრობის წერილობითი განცხადება მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის ინტერპრეტაციის შესახებ. გაერთიანებული სამეფოს მთავრობასა და რეგისტრატურას შორის ნოემბერში ადგილი ჰქონდა წერილების გაცვლას ამ საკითხთან დაკავშირებით.

1978 წლის 15 დეკემბერს კომისიის თხოვნის საპასუხოდ პრეზიდენტმა გააგრძელა ზემოხსენებული ვადა 1979 წლის 5 იანვრამდე. გაერთიანებული სამეფოს მთავრობის წერილობითი განცხადება კომისიამ სამდივნოში 9 იანვარს წარადგინა; იმავდროულად დელეგატებმა მიუთითეს, რომ მათ არ მოუძახდებიათ მიმოხილვა. 2 თებერვალს მიღებული წერილით ნიდერლანდების მთავრობის წარმომადგენელმა შეატყობინა რეგისტრატორს, რომ მთავრობას ხსენებულ განაცხადში წამოჭრილ საკითხებზე კომენტარის გაკეთება არ მიაჩნდა საჭიროდ.

8. 1978 წლის 27 დეკემბერს ბ-ნმა ვან ლუნმა სასამართლოს გადასცა გარკვეული დოკუმენტები, რომლებზეც მითითება გააკეთა მოსმენის დროს.

9. პალატამ გადაწყვიტა, რომ სამართალწარმოება 1979 წლის 26 სექტემბერს დასრულდებოდა.

შაქტები

10. ბ-ნი ფრიც ვინტერვერპი ცხოვრობს ნიდერლანდებში. იგი დაქორწინდა 1956 წელს და შეეძინა რამდენიმე შვილი. 1968 წელს ადგილობრივი ბურგომისტრის განკარგულების საფუძველზე, საგანგებო პროცედურის შესაბამისად იგი მოთავსებული იქნა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში. ექვსი კვირის შემდეგ, მისი მეუღლის განცხადების საფუძველზე, საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით რაიონული სასამართლოს (*kantongerecht*) ბრძანებით იგი დაკავებული იქნა იმავე საავადმყოფოში. მისი მეუღლის შემდგომი განცხადების საფუძველზე, მოგვიანებით კი პროკურორის (*officier van justitie*) მოთხოვნით, საოლქო სასამართლო (*arrondissement rechtbank*) წლიდან წლამდე აგრძელებდა ბრძანებას განმცხადებლის მკურნალი ექიმის სამედიცინო მოხსენებების შესაბამისად.

ბ-ნი ვინტერვერპი ჩივის პროცედურასთან დაკავშირებით. კერძოდ, იგი აპროტესტებს იმ ფაქტს, რომ მას არ მისცემია შესაძლებლობა, წარმდგარიყო სხვადასხვა სასამართლო ინსტანციაში და არც სასამართლო ბრძანებების შესახებ შეუტყობინებიათ მისთვის, მას არ მიუღია რაიმე სამართლებრივი დახმარება და არ ჰქონია სამედიცინო დასკვნების გასაჩივრების შესაძლებლობა. მისი საჩივრები აგრეთვე მიმართულია გათავისუფლების შესახებ თხოვნების შესახებ გადაწყვეტილებებისა და სამოქალაქო ქმედუნარიანობის დაკარგვის წინააღმდეგ.

ა. ნიდერლანდების კანონმდებლობა სულით ავადმყოფების ღაპავების შესახებ

11. სულით ავადმყოფების დაკავება რეგულირდება 1884 წლის 27 აპრილის კანონით „სულიერად დაავადებული პირების სახელმწიფო ზედამხედველობის შესახებ“ (*wet van 27 April 1884, Stb 96, tot regeling van het Staatstoezicht op krankzinnigen*). კანონი, რომელსაც ზოგადად უწოდებენ სულიერად დაავადებული პირების შესახებ კანონს (*krankzinnigenwet*), რამდენჯერმე შეიცვალა. უკანასკნელი, 1970 წლის 28 აგვისტოს, ცვლილება ძალაში შევიდა 1972 წლის 15 მაისს, ანუ მას შემდეგ, რაც განმცხადებელი პირველად იქნა დაკავებული. ნიდერლანდების პარლამენტი ამჟამად იხილავს კანონპროექტს, რომელიც ითვალისწინებს სისტემის მთლიან რეფორმირებას.

„სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ კანონი ხუთ მთავარ თავად იყოფა. ძირითადად, წინამდებარე სამართალწარმოებასთან დაკავშირებულია სამი თავი, რომლებიც, პირველ რიგში, ეხება პირების ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსებას და მათ იქ ყოფნას, მეორე რიგში, დროებით გათავისუფლებას, შემდეგ კი საერთოდ გათავისუფლებას და, მესამე რიგში, ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსებულ პირთა ქონების განკარგვას.

კანონი არ განმარტავს, თუ ვინ არიან „სულიერად დაავადებული პირები“, მაგრამ აყალიბებს იმ საფუძვლებს, როდესაც ხდება აღნიშნული პირების მოთავსება საავადმყოფოში (იხ. აგრეთვე მომდევნო პუნქტები). წარმოდგენილი მტკიცებულებიდან ჩანს, რომ ბოლოდროინდელი პრაქტიკის შესაბამისად, ნიდერლანდების სასამართლოები დასაშვებად მიიჩნევენ „სულიერად დაავადებული პირის“ დაკავებას მხოლოდ მაშინ, თუ მისი სულიერი მოშლილობა ისეთი სახის ან სიმძიმისაა, რომ რეალურ საფრთხეს უქმნის თავად ავადმყოფს ან სხვა ადამიანებს.

(i) გადაუდებელ შემთხვევებში დაკავების პროცედურა

12. სასწრაფო შემთხვევებში ბურგომისტრს აქვს უფლებამოსილება, მიიღოს გადაწყვეტილება „სულიერად დაავადებული პირის“ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იძულებით მოთავსების შესახებ.

1972 წლამდე ბურგომისტრი ვალდებული იყო, მოეპოვებინა წინასწარი სამედიცინო რეკომენდაცია მხოლოდ ისეთ გარემოებებში, როდესაც ეს შესაძლებელი იყო; მისი გადაწყვეტილება ძალაში რჩებოდა სამი კვირის განმავლობაში, მაგრამ პროკურორს შეეძლო ვადის შემცირება ან გაგრძელება (კანონის მე-14 მუხლი).

აღნიშნული პროცედურა არსებითად შეიცვალა 1970 წლის კანონით, მე-14 მუხლი გაუქმდა და შეიცვალა 35b-35j მუხლებით. ბურგომისტრი ახლა უკვე ვალდებული იყო, მოეპოვებინა ფსიქიატრის ან, თუ ეს შეუძლებელი იყო, სხვა სამედიცინო პრაქტიკოსის წინასწარი დასკვნა. მიიღებდა რა გადაწყვეტილებას დაკავების შესახებ, მას დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობებინა პროკურორისათვის და გაეგზავნა მისთვის სამედიცინო დეკლარაციები, რომლებსაც ეფუძნებოდა მისი განკარგულება. თავის მხრივ, პროკურორი ვალდებული იყო, ხსენებული დეკლარაციები გადაეცა არა უგვიანეს მომდევნო დღისა საოლქო სასამართლოს თავმჯდომარისათვის, საჭიროების შემთხვევაში, დაკავების ვადის გაგრძელების შესახებ განცხადებასთან ერთად. თუ გადაწყდებოდა დაკავების ვადის გაგრძელება, ის ძალაში იყო სამი კვირის განმავლობაში, მაგრამ მისი გაგრძელება შეიძლებოდა პრეზიდენტის მიერ იმავე ხანგრძლივობით მეორე ვადით. ქვემოთ განხილულია განცხადებებით მიმართვის

პროცედურა დროებითი დაკავების შესახებ ბრძანებასთან დაკავშირებით (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 13 და 15).

(ii) დროებითი დაკავების შესახებ ბრძანებასთან დაკავშირებით

13. გარდა ზემოხსენებული გადაუდებელი შემთხვევებისა, არავის შეიძლება აღეკვეთოს თავისუფლება სულიერი ავადმყოფობის ან შეშლილობის საფუძველზე დროებითი დაკავების შესახებ სასამართლოს ბრძანებით.

რაიონული სასამართლოს მოსამართლეს (*kantonrechter*) შეუძლია დროებითი დაკავების შესახებ ბრძანების მიღება წერილობითი განცხადების საფუძველზე, რომელიც გაკეთებულია სისხლით ან ქორწინებით ახლო ნათესავის, მეუღლის ან სამართლებრივი წარმომადგენლის მიერ, რომლებიც ცდილობენ პირის დაკავებას საზოგადოებრივი ინტერესებიდან ან მისი საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე (კანონის მე-12 მუხლი). მოსამართლეს აგრეთვე შეუძლია ამგვარი ბრძანების მიღება იმ სრულწლოვანი პირის განცხადების საფუძველზე, რომელიც მიიჩნევს, რომ მისი მდგომარეობა მოითხოვს სათანადო მკურნალობას (მე-15 მუხლი). გარდა ამისა, დროებითი დაკავების შესახებ ბრძანების მიღება შეუძლია საოლქო სასამართლოს პრეზიდენტს პროკურორის მოთხოვნის (*requisitoir*) საფუძველზე.

კანონის მე-16 მუხლის შესაბამისად, განცხადებას ან მოთხოვნას თან უნდა ერთვოდეს იმ ექიმის მიერ სულ მცირე შეიდი დღით ადრე შედგენილი დეკლარაცია, რომელსაც აქვს ნიდერლანდებში მუშაობის ლიცენზია, მაგრამ არ მუშაობს იმ დაწესებულებაში, რომელსაც უნდა გადაეცეს პაციენტი. დეკლარაციაში აღნიშნული უნდა იყოს, რომ შესაბამისი პირი „სულიერად დაავადებულია (*toestand van krankzinnigheid*) და რომ მისი მკურნალობა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში აუცილებელი ან სასურველია“. განცხადება ასევე შეიძლება შეიცავდეს ფაქტებსა და დოკუმენტებს, რომლებიც აშკარად მიუთითებს სულიერი ავადმყოფობის მდგომარეობის შესახებ, თუმცა ეს არ არის სავალდებულო.

1970 წლის კანონის ძალაში შესვლის შემდეგ სამედიცინო დეკლარაცია შედგენილი უნდა იქნეს იმ ფსიქიატრის მიერ, რომელიც თვითონ უშუალოდ არ მკურნალობს პაციენტს; რამდენადაც შესაძლებელია, მასში დასაბუთებულად უნდა იყოს აღნიშნული, არის თუ არა პაციენტის მდგომარეობა იმგვარი, რომ უაზრო ან სამედიცინო თვალსაზრისით მიზანშეუწონელი იქნებოდა, მისთვის სასამართლოს მოესმინა. ფსიქიატრმა, თუ შეუძლია, პირველ რიგში, რჩევა უნდა ჰკითხოს ოჯახის ექიმს.

14. მოსამართლე იღებს ბრძანებას დროებითი დაკავების შესახებ, თუ სამედიცინო დეკლარაცია, გამომდინარე ფაქტებთან უშუალო კავშირიდან ან მიწოდებული დოკუმენტებიდან, აღეკვებურად ადგენს, რომ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მკურნალობა აუცილებელი ან სასურველია (კანონის მე-17 მუხლის 1-ლი პუნქტი).

1972 წლამდე განცხადების ან თხოვნის განხილვა არ ექვემდებარებოდა რაიმე შემზღვეველ ფორმალობებს. მე-17 მუხლის თანახმად (იხ ვერსია, როგორი სახითაც იგი ძალაში იყო წინამდებარე საქმის გარემოებების დროს), მოსამართლეს ჰქონდა კომპეტენცია, მოესმინა პირისათვის, რომლის დაკავების საკითხიც წყდებოდა. ზემოხსენებული კანონის შედეგად, ახლა უკვე მოსამართლე ვალდებულია, მოუსმინოს პირს, თუ იგი არ დაასკვნის სამედიცინო დეკლარაციიდან, რომ ეს უაზრო ან სამედიცინო თვალსაზრისით მიზანშეუწონელია; მას შეუძლია თავისი შეხედულებით ან შესაბამისი პირის თხოვნის საფუძველზე უზრუნველყოს ეს უკანასკნელი

სამართლებრივი დახმარებით (მე-17 მუხლის მე-3 პუნქტი). მოსამართლემ უნდა მოიძიოს ყველა შესაძლო ინფორმაცია როგორც იმ პირისაგან, რომელმაც მიმართა განცხადებით ან თხოვნით მე-12 ან მე-13 თავების შესაბამისად, ისე ზოგიერთი სხვა პირისაგან (მე-17 მუხლის მე-4 პუნქტი) და შეუძლია, თუ შესაფერისად მიაჩნია, გამოიძახოს ის პირი, ვინც მიმართა დაკავების შესახებ ბრძანების თაობაზე მე-12 მუხლის შესაბამისად (მე-17 მუხლის მე-6 პუნქტი).

15. დროებითი დაკავების შესახებ ბრძანება არ ექვემდებარება გასაჩივრებას და, უფრო მეტიც, არ ეცნობება შესაბამის პირს (17-ე მუხლი); იგი ძალაშია ექვსი თვის განმავლობაში (22-ე მუხლი).

სხენებული ბრძანება, მსგავსად დაკავების შესახებ ბრძანებებისა (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 16 და 17), იძულებითი დაკავების ნებას რთავს და არა ავალდებულებს და შეიძლება ისეც მოხდეს, რომ ის არც კი შესრულდეს. იმ შემთხვევაში, როდესაც პირი ჯერ არ არის კოსპიტალიზებული, ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ან სხვა სპეციალიზებულ დაწესებულებაში მოთავსება უნდა მოხდეს თოთხმეტი დღის განმავლობაში სასამართლოს ბრძანების მიღებიდან (მე-17 და მე-18 მუხლები). სისხლით ან ქორწინებით უახლოეს ნათესავს, მეუღლეს ან სამართლებრივ წარმომადგენელს უნდა ეცნობოს პაციენტის საავადმყოფოში მოთავსების შესახებ ბურგომისტის მიერ, რომელსაც შეატყობინა სასამართლომ ან პროკურორმა (მე-19 მუხლი). სამედიცინო დეკლარაცია, რომელსაც ეფუძნება მოსამართლის გადაწყვეტილება, უნდა გადაეცეს პაციენტის მკურნალ ექიმს. ეს ექიმი ვალდებულია, პირველი ორი კვირის განმავლობაში ყოველდღიურად შეიტანოს რეესტრში თავისი ინფორმაცია, შემდეგ – ყოველკვირეულ საფუძველზე ექვსი თვის განმავლობაში, შემდეგ კი – ყოველთვიურად (მე-20 მუხლი).

საავადმყოფოში მოთავსებიდან ორი კვირის განმავლობაში პაციენტის მკურნალობაზე პასუხისმგებელი ექიმი ვალდებულია, გაუგზავნოს დასაბუთებული დეკლარაცია პაციენტის სულიერი მდგომარეობისა და ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მისი ყოფნის ვადის გაგრძელების აუცილებლობის ან არასასურველობის შესახებ იმ რაიონის პროკურორს, რომელშიც მოთავსებულია ფსიქიატრიული საავადმყოფო (21-ე მუხლი).

(iii) დაკავების შესახებ ბრძანების გაცემა

16. დროებითი დაკავების შესახებ ბრძანების მიღებიდან ექვსი თვის განმავლობაში საოლქო სასამართლოს შეიძლება წარედგინოს შემდგომი განცხადება ან თხოვნა, რომელიც მიზნად ისახავს პაციენტის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ყოფნის გაგრძელებას ერთ წლამდე. ნებისმიერ ასეთ განცხადებას ან თხოვნას თან უნდა ერთვოდეს პასუხისმგებელი ექიმის სამედიცინო ჩანაწერები მისივე დასაბუთებულ დეკლარაციასთან ერთად, თუ რამდენად აუცილებელი ან სასურველია პაციენტისათვის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მკურნალობის გაგრძელება (22-ე მუხლი).

არ არის აუცილებელი, პაციენტს ეცნობოს განცხადების ან თხოვნის ანდა მასთან დაკავშირებული სამართალწარმოების შესახებ.

17. განცხადების ან თხოვნის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს საოლქო სასამართლო (23-ე მუხლი). სასამართლო, გარდა იმისა, რომ უნდა მოუსმინოს პროკურორს, არ არის ვალდებული, მისდოს რაიმე პროცედურას. მას შეუძლია მოითხოვოს მტკიცებულება მოწმეების ან სხვა წყაროებისაგან, მოუსმინოს პაციენტს, მისცეს მას სამართლებრივი

დახმარება და მოეთათბიროს ექსპერტებს, მაგრამ იგი არ არის ვალდებული, ასე მოიქცეს. საქმის განხილვის დროს პაციენტი ვალდებულია, დარჩეს დაწესებულებაში, თუ საჭიროა, დროებითი დაკავების ბრძანების მიღების შემდეგ ექვს თვეზე მეტი ხნითაც.

საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელიც არ ექვემდებარება გასაჩივრებას, არ ცხადდება საჯაროდ და არც შესაბამის პირს ეცნობება. ფაქტობრივად, საავადმყოფოს ხელმძღვანელობა განსაზღვრავს, როგორ და როდის იქნება გამართლებული ამგვარი შეტყობინება სამედიცინო თვალსაზრისით.

ზოგადი წესის თანახმად, სამოქალაქო საქმეების განხილვისას საოლქო სასამართლო იკრიბება სულ მცირე სამი მოსამართლისაგან შემდგარი პალატის სახით („სასამართლო მოწყობის შესახებ“ კანონის 49-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი). თუმცა ხსენებულმა პალატამ შეიძლება ამგვარი საქმე გადასცეს ერთი მოსამართლისაგან შემდგარ პალატას (*enkelvoudige kamer*), თუ ეს შესაფერისად მიიჩნია (სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 288-ე (ბ) მუხლი). თითოეულ საოლქო სასამართლოს აქვს თავისი რეგლამენტი (*reglement van orde*), რომელიც დამტკიცებულია სამეფო დეკრეტით უზენაესი სასამართლოს (*Hoge Raad*) რეკომენდაციით. უტრეხტის საოლქო სასამართლოს რეგლამენტის თანახმად, რომელიც ძალაში იყო მოცემულ დროს (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 25 და 26), დაკავებასთან და პირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში ყოფნასთან დაკავშირებული ყველა საქმის განხილვის იურისდიქცია ჰქონდა ერთი მოსამართლისაგან შემდგარ პალატას.

(iv) დაკავების შესახებ ბრძანების განახლება

18. არაუმეტეს თოთხმეტი დღისა და არანაკლებ რვა დღისა სასამართლოს ბრძანებით გათვალისწინებული ვადის ამოწურვამდე საოლქო სასამართლოში შეიძლება შეტანილი იქნეს პაციენტის დაკავების ვადის ერთ წლამდე გაგრძელების შესახებ განცხადება ან თხოვნა („სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ კანონის 24-ე მუხლი).

იგივეა კანონის 23-ე მუხლით გათვალისწინებული დაკავების შესახებ ბრძანების შემდგომი პროცედურა. კანონი არ აკონკრეტებს, თუ როდის უნდა გამოიტანოს დადგენილება სასამართლომ.

(v) დაკავების შესახებ ბრძანების დროებით შეჩერება ან შეწყვეტა

19. დაწესებულების მთავარმა ექიმმა პაციენტს შეიძლება განსაზღვრული ვადით მისცეს დროებითი გათავისუფლების (*verlof*) ნებართვა (27-ე მუხლი).

20. ფსიქიატრიული საავადმყოფოს ხელმძღვანელობას შეუძლია ნებისმიერ დროს გაათავისუფლოს (*ontslag*) პაციენტი ზემოხსენებული ექიმის წერილობითი დეკლარაციის საფუძველზე, თუ მასში ნათქვამია, რომ პაციენტს არ აღენიშნება სულიერი ავადმყოფობის არავითარი ნიშნები ან რომ მისი მკურნალობა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში აღარ არის აუცილებელი ან სასურველი (28-ე მუხლი).

პაციენტის გათავისუფლებაზე წერილობითი თხოვნით საავადმყოფოს ხელმძღვანელობას შეიძლება მიმართოს უშუალოდ პაციენტმა, ასევე იმ პირმა, რომელმაც მიმართა მისი დაკავების თხოვნით ან, ამ უკანასკნელის არარსებობის შემთხვევაში, სისხლით ან ქორწინებით სხვა ნათესავმა, რომლებიც მოხსენიებული

არიან მე-12 მუხლში (1970 წლის კანონის მიღებამდე მოქმედი კანონის 29-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი). ხელმძღვანელობა დაუყოვნებლივ უნდა მოეთათბიროს დაწესებულების მთავარ ექიმს და, თუ იგი თანახმა იქნება, უნდა გაათავისუფლოს პაციენტი. თუ ექიმის მოსაზრება უარყოფითია, ხელმძღვანელობამ თხოვნა ექიმის მოსაზრებასთან ერთად უნდა გადასცეს პროკურორს, რომელიც გადასცემს მათ საოლქო სასამართლოს გადაწყვეტილების მისაღებად. სასამართლო პროცედურა ამ თვალსაზრისით ისეთივეა, როგორც გამოიყენება დაკავების შესახებ ბრძანების მიღებასთან მიმართებაში (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 17); სასამართლოს გადაწყვეტილება არ ექვემდებარება გასაჩივრებას (29-ე მუხლის პუნქტები 2 და 4).

თუმცა პროკურორი არ არის ვალდებული, თხოვნა სასამართლოს გადასცეს, თუ თხოვნის დაკმაყოფილება აშკარად შეუძლებელია (*indien het verzoek klaarblijkelijk niet voor inwilliging vatbaar is*), თუ წინა თხოვნა კვლავ განხილვის სტადიაშია ან თუ სასამართლომ უკვე უარი თქვა მსგავსი თხოვნის დაკმაყოფილებაზე დაკავების შესახებ ბრძანებით გათვალისწინებულ პერიოდში და გარემოებები არ შეცვლილა (29-ე მუხლის მე-3 პუნქტი).

პროკურორი, რომელიც პასუხისმგებელია ფსიქიატრიული საავადმყოფოების ზედამხედველობაზე, ვალდებულია, გამოიკვლიოს, რომ ამგვარ დაწესებულებაში არაფერ იყოს დაკავებული უკანონოდ. თუ დაწესებულების მთავარი ექიმი თანახმაა, პროკურორს შეუძლია მიიღოს ბრძანება იმ პაციენტის გათავისუფლების თაობაზე, რომლის დაკავების ვადის გაგრძელებასაც იგი საჭიროდ არ მიიჩნევს. თუ მთავარი ექიმი არ არის თანახმა, პროკურორს შეუძლია გადასცეს საქმე საოლქო სასამართლოს. თუ პროკურორს საეჭვოდ მიაჩნია პაციენტის დაკავების ვადის გაგრძელების აუცილებლობა, მან საქმე სასამართლოს უნდა გადასცეს; იგი ვალდებულია, ასე მოიქცეს, თუ ამას მოითხოვს საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის ინსპექტორი (30-ე მუხლი).

როდესაც დაკავების შესახებ ბრძანებით გათვალისწინებული პერიოდი ამოწურება, საავადმყოფოს ხელმძღვანელობამ პროკურორს უნდა აცნობოს აღნიშნული ფაქტის შესახებ რვა დღის განმავლობაში და თუ დაკავების ვადის გაგრძელების თაობაზე განცხადება არ იქნება წარმართული სასამართლოში, უნდა ბრძანოს პაციენტის გათავისუფლება, თუ არ დაასკვნის მთავარი ექიმის დასაბუთებული წერილობითი დეკლარაციიდან, რომ ასეთი ნაბიჯი საფრთხეს შეუქმნიდა საზოგადოებრივ წესრიგს; ამ უკანასკნელ შემთხვევაში მან თავად უნდა მიმართოს სასამართლოს დაკავების ვადის გაგრძელების თაობაზე თხოვნით (31-ე მუხლი).

(vi) დაკავება და სამოქალაქო ქმედუნარიანობა

21. ნებისმიერი სრულწლოვანი პირი, რომელიც მოთავსებულია ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, ავტომატურად კარგავს ქმედუნარიანობას, განკარგოს თავისი ქონება (32-ე მუხლი). შედეგად, ყველა ხელშეკრულება, რომელსაც დებს შესაბამისი პირი დაკავების შემდეგ, არის ბათილი. ამავე დროს მას არ შეუძლია კანონიერად გადასცეს თავისი ქონება ან ოპერირება მოახდინოს თავის საბანკო ანგარიშებზე. პაციენტი მხოლოდ მას შემდეგ დაიბრუნებს ქმედუნარიანობას, განკარგოს თავისი ქონება, როდესაც ოფიციალურად იქნება გათავისუფლებული და არა, მაგალითად, დროებით.

საოლქო სასამართლოს შეუძლია, ადამიანის დაკავების მოთხოვნაზე უფლებამოსილი ნებისმიერი პირის განცხადების ან პროკურორის თხოვნის საფუძველზე, დაუნიშნოს დროებითი განმკარგულებელი (*provisioneel bewindsvoerder*) ნებისმიერ ადამიანს,

რომელიც მოთავსებულია ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, თუ ეს იქნება მიჩნეული აუცილებლად ან სასურველად (33-ე მუხლი). გარდა ამისა, სამოქალაქო კოდექსის 378-ე მუხლში ჩამოყალიბებული ზოგადი წესი უფლებას აძლევს საოლქო სასამართლოს, დაუნიშნოს მეურვე (*curator*) პირს, რომელიც არის ან არ არის დაკავებული და რომელსაც სულიერი ავადმყოფობის ან ალკოჰოლიზმის გამო აღარ შეუძლია თავისი საქმეების წარმართვა.

(vii) პარლამენტისთვის წარდგენილი კანონპროექტი

22. კანონპროექტის ძირითადი მიზანია სულიერად დაავადებული პაციენტის მდგომარეობის გაუმჯობესება: კანონპროექტი ითვალისწინებს იმ პროცედურული გარანტიების განმტკიცებას, რომლებიც თან სდევს პირის დაკავებას, და აძლევს უფრო მეტ თავისუფლებას საავადმყოფოს ფარგლებში.

ამდენად, კრიტერიუმი, რომელიც ამართლებს ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსებას, უნდა იყოს ისეთი სახის, რომ პირი, თავისი სულიერი მდგომარეობის გათვალისწინებით, „საფრთხეს უქმნიდეს საკუთარ თავს, სხვებს ან სხვა პირებისა თუ ქონების ზოგად უსაფრთხოებას“. შესაბამისობის შემდგომი ცვლილებები გულისხმობს, რომ: კომპეტენტური სასამართლო ყველა საფეხურზე იქნება საოლქო სასამართლოს ერთი მოსამართლისაგან შემდგარი პალატა; ბრძანება დროებითი დაკავების შესახებ ძალაში იქნება მხოლოდ სამი კვირის განმავლობაში; ბრძანების მიღებამდე ან გათავისუფლების თხოვნის გადაწყვეტამდე სასამართლომ, ზოგადი წესის შესაბამისად, უნდა მოუსმინოს შესაბამის პირს; ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც სასამართლოს შეუძლია გადაწყვიტოს, არ მოუსმინოს პაციენტს, იქნება მაშინ, როდესაც ის განიხილავს განცხადებას ან თხოვნას პირველი დაკავების შესახებ, ანუ სამი კვირის შემდეგ დროებითი დაკავების შესახებ ბრძანების მიღებიდან; სასამართლო ვალდებული იქნება, შესაბამისი პირი თხოვნის საფუძველზე უზრუნველყოს სამართლებრივი დახმარებით; გათვალისწინებული იქნება დაკავების შესახებ ბრძანების გასაჩივრების შესაძლებლობა; ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსება ავტომატურად არ გამოიწვევს სამოქალაქო ქმედუნარიანობის დაკარგვას.

ბ. საქმის კონკრეტული ფაქტები

23. 1967 წლის 28 მარტიდან 12 სექტემბრამდე ბ-ნი ვინტერვერპი ნებაყოფლობით მკურნალობდა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში. აღნიშნულ პერიოდამდე ცოტა ხნით ადრე მან ავარიის დროს, როგორც ჩანს, მიიღო ტვინის სერიოზული დაზიანება. 1968 წლის 17 მაისს იგი მოთავსებული იქნა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში *“Zon en Schild“* („მზე და ფარი“) ამერსფორტის ბურგომისტრის განკარგულების საფუძველზე გადაუდებელი პროცედურის შესაბამისად, რომელიც მაშინ იყო ძალაში სულიერად დაავადებული პირების შესახებ კანონის მე-14 მუხლის შესაბამისად (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 12). გარემოებები, რომლებმაც დააჩქარა აღნიშნული გადაწყვეტილება, იმაში მდგომარეობდა, რომ განმცხადებელმა მოიპარა დოკუმენტები ადგილობრივი რეესტრიდან. იგი დააკავა პოლიციამ, შემდეგ კი ნახეს პოლიციის საკანში შიშველ მდგომარეობაში მწოლიარე. პროკურორმა დაკავების ვადა გააგრძელა, რაც შესაძლებელი იყო მე-14 მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად.

24. 1968 წლის 24 ივნისს, „გადაუდებელი“ დაკავების მოქმედების დროს, ბ-ნი ვინტერვერპის მეუღლემ სტანდარტული ფორმით მიმართა ამერსფორტის რაიონულ სასამართლოს ბ-ნი ვინტერვერპის დროებითი დაკავების შესახებ *“Zon an Schild“*-ის

საავადმყოფოში როგორც საზოგადოებრივი წესრიგის, ისე მისი ქმრის ინტერესებიდან გამომდინარე.

განცხადებას თან ერთვოდა 20 ივნისით დათარიღებული სამედიცინო დეკლარაცია ზოგადი სამედიცინო პრაქტიკოსისა, რომელმაც იმ დღეს პირველად გამოიკვლია პაციენტი. დეკლარაციაში ნათქვამი იყო, რომ პაციენტი დაკავებული იქნა 1966 წელს „მკვლელობის მცდელობისათვის“ და გადიოდა ფსიქიატრიულ მკურნალობას 1967 წელს. დეკლარაციაში აგრეთვე აღნიშნული იყო, რომ პაციენტი იყო „შიზოფრენიკი, ჰქონდა წარმოსახვითი და უტოპიური იდეები და საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში აყენებდა გამოუსწორებელ ზიანს როგორც საკუთარ თავს, ისე თავის ოჯახს“ და რომ იგი „ვერ ათვითცნობიერებდა თავის ავადმყოფობას“. დასკვნაში ექიმი აღნიშნავდა, რომ „მოცემულ მომენტში“ არ შეიძლებოდა პაციენტის „საზოგადოებაში თავისუფლად დატოვება“.

24 ივნისს აღნიშნული დეკლარაციის საფუძველზე რაიონულმა სასამართლომ დააკმაყოფილა განცხადება და მიიღო ბრძანება განმცხადებლის დროებითი დაკავების თაობაზე ისე, რომ, პირველ რიგში, არ განახორციელა თავისი უფლებამოსილება, მოესმინა მისთვის ან მიეღო ექსპერტის კონსულტაცია.

25. 1968 წლის 1 ნოემბერს განმცხადებლის მეუღლემ მიმართა უტრეხტის საოლქო სასამართლოს თავის ქმართან მიმართებაში ერთი წლის ვადით დაკავების შესახებ ბრძანების გამოტანის თაობაზე.

მის განცხადებას თან ერთვოდა მკურნალი ექიმის ყოველდღიური და ყოველკვირეული ჩანაწერები, ისევე, როგორც დეკლარაცია იმის შესახებ, თუ რამდენად იყო აუცილებელი ან სასურველი ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში შემდგომი მკურნალობა.

სსენებული დოკუმენტების საფუძველზე ერთი მოსამართლისაგან შემდგარმა პალატამ, რომელიც ამგვარი საქმეების მოსმენაზე იყო პასუხისმგებელი, 1968 წლის 23 დეკემბერს მიიღო ბრძანება.

26. 1969 წლის 16 დეკემბერს, ქ-ნი ვინტერვერპის განცხადების შედეგად და მკურნალი ექიმის ყოველთვიური ჩანაწერებისა და წინა წლის დეკლარაციის იდენტური დეკლარაციის საფუძველზე, ერთი მოსამართლისაგან შემდგარმა პალატამ მიიღო ბრძანება დაკავების ვადის გაგრძელების შესახებ 1969 წლის 23 დეკემბრიდან „აუცილებლობის შემთხვევაში ერთი წლის ვადით“.

1970 წლის 6 აგვისტოს განმცხადებელი გადაყვანილი იქნა *Rijks Psychiatrische Inrichting*-ში („სახელწიფო ფსიქიატრიული დაწესებულება“) ეინდჰოვენში. საავადმყოფო საკმაოდ შორს იყო ბ-ნი ვინტერვერპის ცოლის სახლიდან, რომლის მონახულებაც მას ამ დრომდე ხშირად შეეძლო.

27. 1970 წლის 14 დეკემბერს 's-Hertogenbosch-ის პროკურორმა მოითხოვა დაკავების შესახებ ბრძანების ვადის გაგრძელება შემდეგი ერთი წლის ვადით იმ ექიმის ყოველთვიური ჩანაწერების საფუძველზე, რომელიც თანმიმდევრულად მკურნალობდა ბ-ნ ვინტერვერპს, და ეინდჰოვენში მკურნალი ექიმის დეკლარაციის საფუძველზე. ამ დეკლარაციაში მოცემულია შემდეგი ჩანაწერი:

„პაციენტი განიცდის სულიერ ავადმყოფობას, რომელსაც ახასიათებს შემდეგი სიმპტომები: ფსიქოპათური პიროვნულობა, ჩხუბისადმი მიდრეკილება და ინტრიგული

ხასიათი, პარანოიისადმი მიდრეკილება, არასაიმედობა; პაციენტი ავლენს ჭკუასუსტობის ნიშნებს ... ემოციური თავშეუკავებლობის ფორმით; მას ახასიათებს ეგოცენტრული მიდრეკილება; საჭიროებს მკაცრ ზედამხედველობასა და სპეციალურ მოვლას. ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მკურნალობის გაგრძელება აუცილებელია.“

1971 წლის 7 იანვარს, ანუ პირველი ბრძანების ვადის ამოწურვიდან ორი კვირის შემდეგ, საოლქო სასამართლოს პირველი ინსტანციის საერთო პალატამ 's-Hertogenbosch-ში დაკავების ვადა ერთი წლით გააგრძელა.

28. 1971 წლის 21 დეკემბერს, 1972 წლის 15 დეკემბერსა და 1973 წლის 14 დეკემბერს იმავე სასამართლომ კვლავ თითო წლით გააგრძელა დაკავების შესახებ ბრძანებები პროკურორის თხოვნებისა და მკურნალი ექიმის (რომელიც 1972 წლის განმავლობაში შეიცვალა) ყოველთვიური სამედიცინო ჩანაწერებისა და იდენტური დეკლარაციების საფუძველზე. 1974 წლის 19 დეკემბერსა და 1975 წლის 15 დეკემბერს საოლქო სასამართლომ კვლავ დააკმაყოფილა პროკურორის ანალოგიური მოთხოვნები. ბრძანება უკანასკნელად 1977 წლის დეკემბრიდან იქნა გაგრძელებული.

29. სასამართლოებს ყოველწლიურად წარედგინებოდათ სამედიცინო ჩანაწერები, თუმცა მეტისმეტად მოკლე, რომლებშიც მითითებული იყო, რომ განმცხადებელი ავლენდა შიზოფრენიულ და პარანოიულ რეაქციებს, რომ იგი ვერ ათვისებდა საკუთარ პათოლოგიურ მდგომარეობას და რამდენიმე შემთხვევაში ჩაიდინა საკმაოდ მძიმე ქმედებები მათი შედეგის გაუცნობიერებლად. მაგალითად, ჩანაწერებში ნათქვამი იყო, თუ როგორ წავიდა ბ-ნი ვინტერვერპი რაღაც ფანტასტიკური გეგმების განსახორციელებლად თავისი ოჯახის მთელი დანაზოგით საზღვარგარეთ და როგორ აღმოჩნდა სულ მალე უკაპიკოდ, მაგრამ ვერ გაათვითცნობიერა, როგორ მიატოვა თავისი ოჯახი და რამდენად დამოკიდებული იყო თვითონ საკონსულოზე, რომელიც დაეხმარა მას და დააბრუნა სამშობლოში.

30. 1969 წლის თებერვალში განმცხადებელმა პირველად მიმართა საავადმყოფოს ხელმძღვანელობას გათავისუფლების შესახებ თხოვნით კანონის 29-ე მუხლის შესაბამისად (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 20). საავადმყოფოს ხელმძღვანელობამ თხოვნა გადასცა პროკურორს, რომელმაც, თავის მხრივ, გადასცა საოლქო სასამართლოს. ამ უკანასკნელმა საავადმყოფოში პაციენტის მოსმენის შემდეგ არ დააკმაყოფილა მისი თხოვნა.

1971 წლის აპრილში საავადმყოფოს ხელმძღვანელობამ პროკურორს გაუგზავნა მეორე თხოვნა უარყოფითი რეკომენდაციით. ბ-ნი ვინტერვერპის მოსმენის შემდეგ პროკურორმა, 29-ე მუხლის მე-3 პუნქტის შესაბამისად, უარყო თხოვნა საოლქო სასამართლოსათვის გადაწყვეტილების მისაღებად მისი გადაცემის გარეშე. იგივე განმეორდა მესამე განცხადების მიმართაც 1972 წლის ივლისში.

1973 წლის 20 თებერვალს პაციენტმა კვლავ მიმართა გათავისუფლების თხოვნით *Rijks Psychiatrisch Inrichting*-ის ხელისუფლებას. 1973 წლის 26 აპრილს დაწესებულების სამედიცინო დირექტორმა თხოვნა გადასცა პროკურორს თავისი კომენტარებით, რომლებიც შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს: პაციენტი განიცდიდა პარანოიულ ფსიქოზს, რომლის განკურნებაც წარმატებით შეიძლებოდა ფსიქოფარმაკოლოგიური მეთოდებით, მაგრამ წინა დროებით გათავისუფლების დროს მან ვერ შეძლო გამოწერილი წამლების მიღება და შედეგად რეციდივის გამო ისევ საავადმყოფოში მოხვდა; ზომები იქნა მიღებული პაციენტის საზოგადოებაში თანდათანობითი რეინტეგრაციისთვის და იგი მთელ ღამეებს საავადმყოფოს გარეთ

ატარებდა; ჯანმრთელობის გაუარესების გამო მისი გათავისუფლების ძალიან მცირე საფუძველი არსებობდა. ამ მოსაზრების საფუძველზე და ბ-ნი ვინტერვერის მოსმენის შემდეგ პროკურორმა კვლავ უარი თქვა მისი თხოვნის დაკმაყოფილებაზე და თავი შეიკავა, გადაეცა თხოვნა საოლქო სასამართლოსათვის. მან თავისი გადაწყვეტილება განმცხადებელს 1973 წლის 17 მაისს შეატყობინა.

განმცხადებლის ოთხი თხოვნა გათავისუფლების თაობაზე წარმოადგენდა უბრალო განცხადებებს, რომ იგი არ იყო სულიერად ავადმყოფი, რომ მას ტყუილად ედებოდა ბრალი სამართალდარღვევაში და რომ იგი არ უქმნიდა საფრთხეს არც საკუთარ თავსა და არც სხვებს. პროკურორმა სამი ბოლო თხოვნა არ გადასცა სასამართლოს, რადგან მათი დაკმაყოფილება აშკარად შეუძლებელი ჩანდა.

31. ბ-ნ ვინტერვერს პერიოდულად ათავისუფლებდნენ. სულ მცირე ოთხ შემთხვევაში – 9 თვით 1974 წელს, ოთხი თვით – 1976-1977 წლებში, ერთი თვითა და ორნახევარი თვით – 1978 წელს – მას მიეცა ნება, საავადმყოფოს გარეთ ეცხოვრა ექსპერიმენტულ საფუძველზე. შემდეგ მას ყოველთვის აბრუნებდნენ საავადმყოფოში. მტკიცებულებაში მითითებულია რამდენიმე მიზეზი: მან ვერ შეძლო დანიშნული მკურნალობის კურსის გაგრძელება; მისი საცხოვრებელი ბინძური იყო; სულ ახლახანს, გერმანიაში ხეტიალის დროს, ჩაამტვრია ფანჯარა.

32. დაკავებისა და ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსების შემდეგ ბ-ნმა ვინტერვერმა ავტომატურად დაკარგა თავისი ქონების განკარგვის ქმედუნარიანობა (კანონის 32-ე მუხლი; იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 21). მისთვის არ დაუნიშნავთ არავითარი დროებითი განმკარგულებელი (33-ე მუხლი) და მის საქმეებს, როგორც ჩანს, თავდაპირველად მისი მეუღლე განაგებდა. შემდეგ, 1971 წლის 11 აგვისტოს, საოლქო სასამართლომ მას დაუნიშნა მეურვე (სამოქალაქო კოდექსის 378-ე მუხლი). მეურვეს ბ-ნი ვინტერვერის გათავისუფლების თაობაზე არავითარი თხოვნა არ წარუდგენია.

სამართალწარმოება კომისიაში

33. კომისიაში 1972 წლის 13 დეკემბერს შეტანილ განაცხადში ბ-ნი ვინტერვერის საჩივარს გამოთქვამდა, რომ მას თვითნებურად აღუკვეთეს თავისუფლება, რომ არ მისცეს ნება, მისთვის მოესმინა სასამართლოს და არ შეატყობინეს ინფორმაცია იმ გადაწყვეტილებების შესახებ, რომლებითაც მისი დაკავების ვადა რამდენჯერმე იქნა გაგრძელებული.

1975 წლის 30 სექტემბერს კომისიამ მიიღო განაცხადი და დააკონკრეტა, რომ მან „განიხილა განაცხადი ... კონვენციის მე-5 მუხლთან მიმართებაში“.

საქმის არსებითი განხილვის დროს განმცხადებლის ადვოკატმა შემდეგი პრეტენზია გამოთქვა: მისი კლიენტის მიერ ქონების განკარგვაზე ქმედუნარიანობის ავტომატური დაკარგვა მოიცავდა „მისი სამოქალაქო უფლებებისა და მოვალეობების დადგენას“, რასაც ადგილი ჰქონდა რეალური სასამართლო პროცესის გარეშე, რაც ეწინააღმდეგებოდა მე-6 მუხლის 1-ლ პუნქტს.

34. 1977 წლის 15 დეკემბრის მოხსენებაში კომისიამ ერთხმად გამოთქვა მოსაზრება, რომ ადგილი ჰქონდა მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის და არა მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის დარღვევას. მეორე მხრივ, კომისიამ ჩათვალა, რომ იგი არ იყო ვალდებული, გამოეთქვა თავისი მოსაზრება მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის სავარაუდო დარღვევასთან დაკავშირებით, რამდენადაც „ეს საკითხი ... ეხება იმ ფაქტებს, რომლებიც

განსხვავდება თავდაპირველად განსახილველად წარმოდგენილი ფაქტებისაგან და მანამდე არ ყოფილა რაიმე დეტალური განხილვის საგანი“.

სამართალი

I. მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის სავარაუდო დარღვევა

35. უდავოა, რომ 1968 წლიდან, გარდა შეჩერების რამდენიმე პერიოდისა, განმცხადებელს აღეკვეთა თავისუფლება სულიერად დაავადებული პირების შესახებ კანონის შესაბამისად (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 23-31). იგი ჩივის, რომ გახდა მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის დარღვევის მსხვერპლი. მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტი, წინამდებარე საქმესთან მისი მიმართების თვალსაზრისით, შემდეგნაირად იკითხება:

„ყველას აქვს თავისუფლებისა და პიროვნული უსაფრთხოების უფლება. არავის შეიძლება აღეკვეთოს თავისუფლება, გარდა შემდეგი შემთხვევებისა და კანონით განსაზღვრული პროცედურის თანახმად:

...

(ე) სულით ავადმყოფების ... კანონიერი დაკავება;

...“

ა. „სულით ავადმყოფების კანონიერი დაკავება“

36. პირველ რიგში, ბ-ნი ვინტერვერპი ამტკიცებს, რომ მისთვის თავისუფლების აღკვეთა არ აკმაყოფილებდა მოთხოვნებს, რომლებიც გათვალისწინებულია სიტყვებში „სულით ავადმყოფების კანონიერი დაკავება“. არც მთავრობა და არც კომისია არ ეთანხმება ამ საჩივარს.

37. კონვენცია არ განმარტავს, თუ როგორ უნდა იქნეს გაგებული სიტყვები „სულით ავადმყოფები“. ეს ისეთი ტერმინია, რომელსაც არ შეიძლება მიეცეს მკაფიოდ განსაზღვრული ინტერპრეტაცია: როგორც კომისიამ, მთავრობამ და განმცხადებელმა მიუთითეს, ამ ტერმინის მნიშვნელობა გამუდმებით განიცდის ევოლუციას, ვინაიდან ვითარდება ფსიქიატრიული კვლევა, მკურნალობა სულ უფრო მოქნილი ხდება და იცვლება საზოგადოების დამოკიდებულება სულით ავადმყოფების მიმართ, უფრო ფართოდ ვრცელდება სულით ავადმყოფთა პრობლემების უკეთესი გათვითცნობიერება.

ნებისმიერ შემთხვევაში, მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის (ე) ქვეპუნქტი აშკარად არ უნდა იქნეს ისე გაგებული, თითქოს ნებას რთავს პირის დაკავებას მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი აზრები ან საქციელი განსხვავდება კონკრეტულ საზოგადოებაში დამკვიდრებული ნორმებისაგან. სხვაგვარი განმარტება არ იქნებოდა შესაბამისობაში მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის ტექსტთან, რომელიც იძლევა ამომწურავ ჩამონათვალს (იხ. *Engel and others*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1976 წლის 8 ივნისი, სერია A №22, გვ. 24, პუნქტი 57, და საქმეზე *Ireland v. the United Kingdom* გამოტანილი განაჩენი, 1978 წლის 18 იანვარი, სერია A №25, გვ. 74, პუნქტი 194) იმ გამონაკლისებისა, რომლებიც ექვემდებარება შეზღუდულ ინტერპრეტაციას (იხ. *mutatis mutandis*, *Klaas and others*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1978 წლის 6 სექტემბერი, სერია A №28, გვ. 21, პუნქტი 42, და *Sunday Times*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1979 წლის 26 აპრილი, სერია A №30,

გვ. 41, პუნქტი 65). ეს არც მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის საგანთან და მიზნებთან იქნებოდა შესაბამისობაში, კერძოდ, იმის უზრუნველყოფასთან, რომ არავის შეიძლება წაერთვას თავისუფლება თვითნებური გზით (იხ. *Lawless*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1961 წლის 1 ივლისი, სერია A №3, გვ. 52, და ზემოხსენებული *Engel and others*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 25, პუნქტი 58). უფრო მეტიც, ეს უგულებელყოფდა თავისუფლების უფლების მნიშვნელობას დემოკრატიულ საზოგადოებაში (იხ. *De Wilde, Ooms and Versyp*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1971 წლის 18 ივნისი, სერია A №12, გვ. 36, პუნქტი 65, და ზემოხსენებული *Engel and others*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 35, პუნქტი 82 *in fine*).

38. როგორც კონვენცია არ იძლევა „სულით ავადმყოფების“ განმარტებას, ისე ნიდერლანდების კანონმდებლობა არ განმარტავს „სულიერად დაავადებული პირების“ (*krankzinnige*) მნიშვნელობას; კანონმდებლობა ადგენს მხოლოდ აღნიშნული პირების ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსების საფუძვლებს (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 11). ამდენად, განცხადებით მიმართვა „სულიერად დაავადებული პირის“ დროებითი დაკავების შესახებ შეიძლება მხოლოდ ან მისი საკუთარი ინტერესებიდან ან საზოგადოებრივი წესრიგის ინტერესებიდან გამომდინარე; უნდა არსებობდეს სამედიცინო დეკლარაცია იმ სახით, რომ შესაბამისი პირი „სულიერად დაავადებულია და მისი მკურნალობა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში აუცილებელი ან სასურველია“ (კანონის მე-12 და მე-16 მუხლები, იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 13). რაიონული სასამართლო იღებს ბრძანებას დროებითი დაკავების შესახებ, თუ იგი ჩათვლის, რომ ზემოაღნიშნული პირობა ადეკვატურად არის დადგენილი (კანონის მე-17 მუხლი; იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 14). ანალოგიურად, განცხადებას დაკავების ბრძანების თაობაზე, რომლის საფუძველზეც იღებს გადაწყვეტილებას საოლქო სასამართლო, თან უნდა ერთვოდეს პასუხისმგებელი ექიმის დასაბუთებული დეკლარაცია, რომ შემდგომი მკურნალობა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში აუცილებელი ან სასურველია პაციენტისათვის (კანონის 22-ე და 23-ე მუხლები; იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 16 და 17). გარდა ამისა, როგორც მტკიცებულებიდან ჩანს, ბოლო დროს დამკვიდრებული პრაქტიკის შესაბამისად, ნიდერლანდების სასამართლოები იღებენ გადაწყვეტილებას „სულიერად დაავადებული პირის“ დაკავების შესახებ, თუ მისი სულიერი მოშლილობა ისეთი სახის ან ისეთი სიმძიმისაა, რომ იგი საფრთხეს უქმნის როგორც საკუთარ თავს, ისე სხვებს; კანონპროექტი, რომელსაც ამჟამად პარლამენტი განიხილავს, მიუთითებს „საფრთხეზე [შესაბამისი პირის] მიმართ, სხვების მიმართ ან ადამიანებისა თუ ქონების ზოგადი უსაფრთხოების“ მიმართ (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 11 და 22).

ზემოხსენებული პრაქტიკის გათვალისწინებით, მოქმედი კანონი რაიმე გზით არ მოდის შეუსაბამობაში იმ მნიშვნელობასთან, რაც აქვს ცნება „სულით ავადმყოფებს“ კონვენციის კონტექსტში. ამგვარად, სასამართლო მიიჩნევს, რომ პირი, რომელიც დაკავებულია „სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ ნიდერლანდების კანონის შესაბამისად, პრინციპში, ხვდება მე-5 მუხლის 1-ლი (ე) პუნქტის მოქმედების ფარგლებში.

39. შემდეგი განსახილველი საკითხი არის დაკავების „კანონიერება“ მე-5 მუხლის 1-ლი (ე) პუნქტის მიზნებისათვის. ამგვარი „კანონიერება“, პირველ რიგში, გულისხმობს შესაბამისობას ეროვნულ კანონმდებლობასთან, აგრეთვე, როგორც ეს დადასტურებულია მე-18 მუხლში, შესაბამისობას იმ შეზღუდვების მიზანთან, რომლებიც ნებადართულია მე-5 მუხლის 1-ლი (ე) პუნქტით; ეს მოთხოვნა ეხება თავისუფლების აღკვეთის ღონისძიების ბრძანებას, ისევე, როგორც მის აღსრულებას

(იხ. ზემოხსენებული *Engel and others*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 28, პუნქტი 68 *in fine*).

რაც შეეხება ეროვნულ კანონმდებლობასთან შესაბამისობას, სასამართლო მიუთითებს, რომ ტერმინი „კანონიერი“ ვრცელდება როგორც პროცედურულ, ისე მატერიალურ ნორმებზე. ამგვარად, არსებობს გარკვეული თანხვედრა ამ ტერმინსა და იმ ზოგად მოთხოვნას შორის, რომელიც მოცემულია მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის დასაწყისში, კერძოდ, ეს არის „კანონით გათვალისწინებული პროცედურის“ დაცვა (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 45).

რა თქმა უნდა, ეს ორი ცნება ასახავს იმ მიზნის მნიშვნელობას, რომელიც საფუძვლად უდევს მე-5 მუხლის 1-ლ პუნქტს (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 37) – დემოკრატიულ საზოგადოებაში, რომელიც აღაირებს კანონის უზენაესობას (იხ. *Golders*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1975 წლის 21 თებერვალი, სერია A №18, გვ. 16-17, პუნქტი 34, ზემოხსენებული *Klaas and others*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 25, პუნქტი 55), არავითარი თვითნებური დაკავება არ შეიძლება ჩაითვალოს „კანონიერად“.

ამგვარადვე, კომისიამ ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ადგილი არ უნდა ჰქონდეს თვითნებურობის არავითარ ელემენტს; კომისიის დასკვნის თანახმად, არავის შეუძლია დააკავოს პირი, როგორც „სულით ავადმყოფი“, ისეთი სამედიცინო მტკიცებულების გარეშე, რომელიც ადგენს, რომ მისი სულიერი მდგომარეობა ამართლებს მის იძულებით ჰოსპიტალიზებას (იხ. მოხსენების პუნქტი 76). განმცხადებელიც და მთავრობაც იზიარებენ ამ მოსაზრებას.

სასამართლო მთლიანად ეთანხმება დასაბუთების ამგვარ მსვლელობას. სასამართლოს აზრით, გარდა გადაუდებელი შემთხვევებისა, ადამიანს არ უნდა აღეკვეთოს თავისუფლება, თუ დანამდვილებით არ იქნება ნაჩვენები, რომ იგი არის „სულით ავადმყოფი“. სულიერი მოშლილობის, რაც უნდა დადგინდეს კომპეტენტური ეროვნული ხელისუფლების მიერ, ხასიათი საჭიროებს სპეციალურ ობიექტურ სამედიცინო შემოწმებას. უფრო მეტიც, სულიერი მოშლილობა უნდა იყოს ისეთი სახის ან ხარისხის, რომ ამართლებდეს იძულებით დაკავებას. გარდა ამისა, გაგრძელებული დაკავების კანონიერება დამოკიდებულია ამგვარი მოშლილობის სიმძაფრეზე (იხ. *mutatis mutandis*, *Stögmüller*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1969 წლის 10 ნოემბერი, სერია A №9, გვ. 39-40, პუნქტი 4, და ზემოხსენებული *De Wilde, Ooms and Versyp*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 43, პუნქტი 82).

40. სასამართლოს უდავოდ აქვს იურისდიქცია, შეამოწმოს დაკავების „კანონიერება“ (იხ. ზემოხსენებული *Engel and others*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 29, პუნქტი 69). ფაქტობრივად, ბ-ნი ვინტერვერპი მიუთითებს უკანონობაზე იმ პროცედურული ხარვეზების საფუძველზე, რომლებსაც ადგილი ჰქონდა დაკავების შესახებ უკვე განხილული სამი ბრძანების მიღებისას. აღნიშნული მტკიცებები ქვემოთ არის განხილული „კანონით გათვალისწინებულ პროცედურასთან“ მჭიდრო კავშირში (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 44-50). ამჟამინდელ კონტექსტში საკმარისია, აღნიშნოთ: იმის გადაწყვეტისას, უნდა იქნეს თუ არა დაკავებული ადამიანი როგორც „სულით ავადმყოფი“, ეროვნულ ხელისუფლებას აქვს გარკვეული დისკრეცია, რამდენადაც, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნულმა ხელისუფლებამ უნდა შეაფასოს კონკრეტულ საქმეზე წარდგენილი მტკიცებულება; [ევროპის] სასამართლოს ამოცანაა, კონვენციის შესაბამისად გადასინჯოს ხსენებული ხელისუფლების გადაწყვეტილებები (იხ. უპირატესად, *mutatis mutandis*, *Handyside*-ს საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1976 წლის 7 დეკემბერი, სერია A №24, გვ. 22 და 23, პუნქტები 48 და 50, ზემოხსენებული *Klass and*

others-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 23, პუნქტი 49, და ზემოხსენებული Sunday Times-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 36, პუნქტი 59).

41. წინამდებარე საქმის ფაქტების თანახმად, ეროვნული სასამართლოებისათვის წარდგენილი სამედიცინო მტკიცებულება მიუთითებდა, რომ განმცხადებელი ავლენდა შიზოფრენიულ და პარანოიალურ რეაქციებს, ვერ ათვისებდა თავის პათოლოგიურ მდგომარეობას და რამდენიმე შემთხვევაში ჩაიდინა რეალურად სერიოზული სამართალდარღვევა შედეგების გაუცნობიერებლად. გარდა ამისა, უშედეგოდ დამთავრდა მისი საზოგადოებაში თანდათანობითი რეაბილიტაციის არაერთი მცდელობა (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 24, 27, 29 და 30).

42. ბ-ნი ვინტერვერპი აკრიტიკებს სამედიცინო მოხსენებებს და მიიჩნევს, რომ ისინი არ აკმაყოფილებს მე-5 მუხლის 1-ლი (ე) პუნქტის მიზნებს. გარდა ამისა, იგი კითხვის ქვეშ აყენებს, რომ ბურგომისტრის თავდაპირველი განკარგულება ფსიქიატრიულ მტკიცებულებას ეფუძნებოდა.

სასამართლოს აზრით, გარემოებები, რომლებმაც დააჩქარა ბურგომისტრის განკარგულების მიღება 1968 წლის მაისში (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 23), ისეთი ხასიათისაა, რომ ამართლებს „გადაუდებელ“ დაკავებას იმ სახით, როგორც იგი გათვალისწინებულია იმ დროს მოქმედი ნიდერლანდების კანონის შესაბამისად. თუმცა ამგვარი დაკავების ექვს კვირამდე გაგრძელების აუცილებლობა შეიძლება გარკვეულად საექვო იყოს, მაგრამ პერიოდი არ არის იმდენად ხანგრძლივი, რომ დაკავება „უკანონოდ“ ჩაითვალოს. მიუხედავად განმცხადებლის კრიტიკისა, სასამართლოს არა აქვს მიზეზი, ეჭვქვეშ დააყენოს იმ სამედიცინო მტკიცებულების ობიექტურობა და საფუძვლიანობა, რომლის შესაბამისადაც ნიდერლანდების სასამართლოებმა მიიღეს გადაწყვეტილება განმცხადებლის, როგორც სულით ავადმყოფის, დაკავების შესახებ 1968 წლის ივნისიდან. არც იმაზე მიუთითებს რაიმე, რომ გასაჩივრებული თავისუფლების აღკვეთა უკანონო მიზნით განხორციელდა.

43. ამგვარად, სასამართლო ასკვნის, რომ ბ-ნი ვინტერვერპის სხვადასხვა დროს განხორციელებული დაკავება წარმოადგენდა „სულით ავადმყოფი პირის თავისუფლების კანონიერ აღკვეთას“ მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის (ე) ქვეპუნქტის მნიშვნელობის ფარგლებში.

ბ. „კანონით გათვალისწინებული პროცედურის შესაბამისად“

44. განმცხადებელი ამტკიცებს, რომ მისი თავისუფლების აღკვეთა არ განხორციელდა „კანონით გათვალისწინებული პროცედურის შესაბამისად“. მისი აზრით, აღნიშნული ცნება გულისხმობს სამართლებრივი პროცედურის გარკვეული ელემენტარული პრინციპების პატივისცემას, როგორცაა: პირისათვის ინფორმაციის მიცემა და მისი მოსმენა, სამართალწარმოებისას გარკვეული სახით მონაწილეობის მიღების ნებართვა და სამართლებრივი დახმარების უზრუნველყოფა. განმცხადებლის მტკიცებით, ამ საქმეში არ იქნა დაცული ხსენებული პრინციპები.

მთავრობამ განმცხადებელს უპასუხა, რომ ნიდერლანდების კანონმდებლობის თანახმად, აღნიშნული პროცედურა რეგულარული გადასინჯვის უზრუნველსაყოფად დამოუკიდებელი მოსამართლის მიერ, რომელიც სამედიცინო დეკლარაციებზე დაყრდნობით იღებს გადაწყვეტილებას, უეჭველად აკმაყოფილებს იმ მოთხოვნებს, რომლებსაც შეიძლება ითვალისწინებდეს ამ თვალსაზრისით მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტი.

კომისიის აზრით, მე-5 მუხლის 1-ლი (ე) პუნქტი, გარდა იმისა, რომ ითხოვს სამედიცინო მოსხენების აუცილებელ არსებობას, აგრეთვე უბრალოდ მიუთითებს შიდა კანონმდებლობაზე მინიმალური პროცედურული გარანტიების ჩამოყალიბების გარეშე.

45. თავის მხრივ, სასამართლო თვლის, რომ სიტყვები „კანონით გათვალისწინებული პროცედურის შესაბამისად“ აუცილებლად მიუთითებს შიდა კანონმდებლობაზე; ეს სიტყვები ხაზს უსვამს შესაბამისი პროცედურის კანონთან შესაბამისობის აუცილებლობას.

თუმცა შიდა კანონმდებლობა თავისთავად შესაბამისობაში უნდა იყოს კონვენციასთან, მათ შორის იმ ზოგად პრინციპებთან, რომლებიც აშკარად გაცხადებულია ან იგულისხმება მასში. ცნებაში, რომელიც საფუძვლად უდევს მოცემულ ტერმინს, იგულისხმება სამართლიანი და მართლზომიერი პროცედურა, კერძოდ, ნებისმიერი ის ღონისძიება, რომლითაც პირს აღეკვეთება თავისუფლება, უნდა მომდინარეობდეს და ხორციელდებოდეს სათანადო ხელისუფლების მიერ და არ უნდა იყოს თვითნებური. „სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ ნიდერლანდების კანონი (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 11-20) აკმაყოფილებს ამ პირობას.

46. დაცული იქნა თუ არა განმცხადებლის შემთხვევაში კანონით გათვალისწინებული პროცედურა – ეს ის საკითხია, რომლის განხილვის იურისდიქციაც აქვს სასამართლოს (იხ. მაგალითად, ზემოხსენებული *De Wilde, Ooms and Versyp*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 38-39, პუნქტები 69-70, და ზემოხსენებული *Engel and others*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 28, პუნქტი 68 *in fine*). მართალია, ჩვეულებრივ, სასამართლოს კომპეტენციაში არ შედის იმის შემოწმება, თუ რამდენად შეასრულა ეროვნულმა ხელისუფლებამ შიდა კანონმდებლობის მოთხოვნები (იხ. *Ringisen*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1971 წლის 16 ივლისი, სერია A №13, გვ. 40, პუნქტი 97), სხვა თვალსაზრისით მას ეხება ისეთი საკითხები, როდესაც, როგორც წინამდებარე საქმეში, მითითებულია შიდა კანონმდებლობა, ვინაიდან ასეთ შემთხვევებში შიდა კანონმდებლობის უგულებელყოფა წარმოადგენს კონვენციის დარღვევას, რის შედეგადაც სასამართლოს შეუძლია და ვალდებულია, განახორციელოს გადასინჯვის გარკვეული უფლებამოსილება (იხ. კომისიის გადაწყვეტილება არსებით განხილვაზე დაშვებადობის შესახებ, განაცხადი №1169/61, *X v. Federal Republic of Germany*, კონვენციის წელიწადული, ტომი 6, გვ. 520-590, 588 გვერდზე).

თუმცა კონვენციით დადგენილი დაცვის სისტემის ლოგიკა ხსენებული გადასინჯვის ფარგლებზე შეზღუდვებს აწესებს. უპირველეს ყოვლისა, ეროვნულ ხელისუფლებას, უპირატესად სასამართლოებს, ეკისრება შიდა კანონმდებლობის ინტერპრეტაცია და გამოყენება იმ სფეროებშიც კი, რომლებშიც შესაბამისი კანონის ნორმები კონვენციაშია „გათვალისწინებული“: ეროვნული ხელისუფლებას ცალსახად აქვს კომპეტენცია, გადაჭრას ის საკითხები, რომლებიც ამ კუთხით წარმოიშობა (იხ. კომისიის ზემოხსენებული გადაწყვეტილება, *ibid*; აგრეთვე, *mutatis mutandis*, იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 40).

47. ბ-ნი ვინტერვერპი მიუთითებს მისი დაკავების შესახებ ბრძანებათა ფორმალურ ხარვეზებზე ორი თვალსაზრისით.

48. პირველ რიგში, იგი აპროტესტებს, რომ 1968 წლის 23 დეკემბერსა და 1969 წლის 16 დეკემბერს უტრეხტის საოლქო სასამართლოს ერთი მოსამართლისაგან შემდგარი პალატის მიერ მიღებული ბრძანებები (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 25 და 26)

იყო „არამართლზომიერი“ ნიდერლანდების კანონმდებლობის შესაბამისად. განმცხადებლის მტკიცებით, „სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ კანონის 22-ე–24-ე მუხლებით გათვალისწინებული საქმეების განხილვის ხსენებული პალატისათვის დაქვემდებარების გამო უტრეხტის საოლქო სასამართლოს რეგლამენტი არ შეესაბამება სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 288-ე (ბ) მუხლს, რომელიც მიუთითებს ერთი მოსამართლისაგან შემდგარ პალატაზე, რომელიც ყოველ ინდივიდუალურ საქმეზე დამოკიდებულია სულ მცირე სამი მოსამართლისაგან შემდგარი პალატის გადაწყვეტილებაზე (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 17).

მთავრობა, ნიდერლანდების კანონმდებლობის სხვა დებულებებზე დაყრდნობით, კითხვის ქვეშ აყენებს ამგვარ ინტერპრეტაციას.

კომისია, თავის მხრივ, გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ „დაკავების შესახებ ბრძანების მიღების კომპეტენცია არ არის უცხო ერთი მოსამართლისაგან შემდგარი პალატისათვის“ (მოხსენების პუნქტი 80 *in fine*).

სასამართლო აღნიშნავს, რომ მოცემულ საქმეში უტრეხტის საოლქო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება ნაკარნახევი იყო მისი რეგლამენტით, რომელიც დამტკიცებული იქნა სამეფო დეკრეტით *Hoge Raad*-ის (უზენაესი სასამართლო) რეკომენდაციის საფუძველზე (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 17). საკითხი იმასთან დაკავშირებით, შეესაბამება თუ არა აღნიშნული რეგლამენტის შინაარსი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსს, წამოჭრის პრობლემურ საკითხს ნიდერლანდების კანონმდებლობასთან დაკავშირებით, რომელიც, *Hoge Raad*-ის პრეცედენტული სამართლის არარსებობის შემთხვევაში, როგორც ჩანს, საკამათო რჩება. ამგვარ გარემოებებში სასამართლოს არა აქვს საკმარისი საფუძველი, დაადგინოს, რომ უტრეხტის საოლქო სასამართლო არ მოქმედებდა „კანონით გათვალისწინებული პროცედურის შესაბამისად“.

49. განმცხადებლის მტკიცებით, მეორე ფორმალური ხარვეზი განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ 1969 წლის 16 დეკემბერს მიღებული ბრძანება დაკავების შესახებ ამოიწურა, სანამ მას 1971 წლის 7 იანვარს გააგრძელებდა *'s-Hertogenbosch*-ის საოლქო სასამართლო (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 27). განმცხადებლის დასკვნით, მისი დაკავება, პირველ რიგში, გახდა უკანონო, ვინაიდან გაგრძელება დადგენილ დროზე მეტი ხნით; მეორე მხრივ, 1971 წლის 7 იანვრის ბრძანება არ შეესაბამებოდა კანონს, რადგან ვადა უკვე გაუვიდა.

ამის საპასუხოდ მთავრობამ განმარტა, რომ, როდესაც არსებობს პროკურორის თხოვნა დაკავების ვადის გაგრძელების თაობაზე, წინა ბრძანება რჩება ძალაში სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებამდე. „სულიერად დაავადებულ პირთა შესახებ“ კანონის 24-ე მუხლის თანახმად, თხოვნა შეტანილი უნდა იქნეს წინა ბრძანების ამოწურვამდე ცოტა ხნით ადრე, მაგრამ არ აკონკრეტებს, როდის უნდა გამოიტანოს დადგენილება საოლქო სასამართლომ (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 18). კონკრეტულ შემთხვევაში პროკურორმა თავისი თხოვნა წარადგინა 1970 წლის 14 დეკემბერს, ანუ დადგენილ პერიოდში (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 27).

სასამართლო ითვალისწინებს მთავრობის ზოგად განმარტებას. უფრო მეტიც, რამდენადაც საქმე ეხება სპეციფიკურ ფაქტებს, არ დგას საკითხი, რომ დაყოვნებამ გამოიწვია თავისუფლების თვითნებური აღკვეთა: ორი კვირის ინტერვალი წინა ბრძანებასა და შემდგომ ბრძანებას შორის არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება ჩაითვალოს არაგონივრულად ან გადაამეტებულად.

50. დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ განმცხადებელი დაკავებული იქნა „კანონით გათვალისწინებული პროცედურის შესაბამისად“.

ბ. მკურნალობის შესაძლო უფლება

51. ბ-ნი ვინტერვერპის მტკიცებით, მე-5 მუხლის 1-ლი (ე) პუნქტი ითვალისწინებს, რომ ნებისმიერ პირს, რომელიც დაკავებულია როგორც „სულით ავადმყოფი“, უფლება აქვს სათანადო მკურნალობაზე, რათა იგი არ იყოს დაკავებული იმაზე მეტ ხანს, რაც აბსოლუტურად აუცილებელია. თავის მდგომარეობასთან დაკავშირებით განმცხადებელი ჩივის, რომ ფსიქიატრთან მისი შეხვედრები მეტისმეტად ხანმოკლე და არარეგულარული იყო. ამავ დროს, მისთვის აღმოჩენილი მკურნალობა მხოლოდ დამაწყნარებელი საშუალებების მიღებით შემოიფარგლებოდა.

მთავრობამ კატეგორიულად უარყო აღნიშნული მტკიცებები.

სასამართლო, ისევე, როგორც კომისია, მიიჩნევს, რომ სულით ავადმყოფი პაციენტის უფლება მისი მდგომარეობისათვის შესაფერის მკურნალობაზე არ შეიძლება გამოდინარეობდეს მე-5 მუხლის 1-ლი (ე) პუნქტიდან. უფრო მეტიც, მტკიცებულება არ შეიცავს არანაირ სხვა მინიშნებას, რომელიც ეხება კონვენციის რომელიმე სხვა დებულების დარღვევას მკურნალობასთან მიმართებაში.

დ. დასკვნა

52. ამგვარად, სასამართლო ადგენს, რომ ადგილი არ ჰქონია მე-5 მუხლის 1-ლი (ე) პუნქტის დარღვევას.

II. მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის სავარაუდო დარღვევა

53. განმცხადებელი ასევე ეყრდნობა მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტს, რომლის მიხედვით:

„დაკავებით ან დაპატიმრებით თავისუფლებააღკვეთილ ყველა პირს უფლება აქვს სასამართლო პროცესზე, რომლითაც სასამართლოს მიერ სწრაფად გადაწყდება დაპატიმრების კანონიერება და გაიცემა ბრძანება გათავისუფლებაზე, თუ დაპატიმრება არ არის კანონიერი.“

სასამართლო ვალდებულია, განიხილოს აღნიშნული საჩივარი, თუმცა არ დადგინდა მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის დარღვევა (იხ. ზემოხსენებული *De Wilde, Ooms and Versyp*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 39-40, პუნქტი 73).

ა. დაკავების თაობაზე ბურგომისტრის თავდაპირველი განკარგულება, აბრეშოვი რაიონული და საოლქო სასამართლოების ბრძანებები

54. ბ-ნი ვინტერვერპი თავდაპირველად დაკავებული იქნა 1968 წლის 17 მაისიდან 24 ივნისამდე ამერსფორტის ბურგომისტრის განკარგულების საფუძველზე. დაკავების შესახებ ხსენებული გადაწყვეტილება, მიღებული გადაუდებელი პროცედურის თანახმად, რომელიც „სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ ნიდერლანდების კანონის მე-14 მუხლის შესაბამისად, ძალაში იყო სამი კვირის განმავლობაში, მაგრამ დაკავების ვადა გაგრძელებული იქნა პროკურორის მიერ (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 23).

მეორე მხრივ, განმცხადებლის შემდგომი დაკავება არ იყო ადმინისტრაციული სამართალწარმოების შედეგი. კანონის მე-17, 23-ე და 24-ე მუხლების შესაბამისად, 1968 წლის 24 ივნისის დროებითი დაკავების შესახებ ბრძანება მიღებული იქნა ამერსფორტის რაიონული სასამართლოს მიერ, 1968 წლის 23 დეკემბრის ბრძანება – უტრეხტის საოლქო სასამართლოს მიერ, ხოლო შემდგომი ბრძანებები – უტრეხტისა და 's-Hertogenbosch-ის საოლქო სასამართლოების მიერ (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 24-28).

55. ზემოხსენებულ *De Wilde, Ooms and Versyp*-ის საქმეზე 1971 წლის 18 ივნისს გამოტანილ განაჩენში (გვ. 40, პუნქტი 76) სასამართლომ განაცხადა:

„როდესაც ადმინისტრაციულ ორგანოს გამოაქვს გადაწყვეტილება პირისათვის თავისუფლების აღკვეთის შესახებ, ... მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტი ავალდებულებს ხელშემკერელ სახელმწიფოებს, დაპატიმრებული პირისათვის ხელმისაწვდომი გახადონ სასამართლოსათვის მიმართვის უფლება; მაგრამ არაფერი მიუთითებს იმაზე, რომ იგივე გამოიყენება, როდესაც სასამართლო გადაწყვეტილებას დახურულ სხდომაზე იღებს. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ზედამხედველობა, რომელსაც მოითხოვს მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტი, ჩართულია გადაწყვეტილებაში; ...“

თავის პრეცედენტულ სამართალზე მითითებით კომისიამ გამოთქვა მოსაზრება, რომ სასამართლოს აღნიშნული დასკვნა არ გამოიყენება „სულით ავადმყოფობის“ საფუძველზე პირების დაკავებასთან მიმართებაში მაშინ, როდესაც დაკავება განუსაზღვრელი პერიოდით ხორციელდება (იხ. მოხსენების 95-ე პუნქტი).

როგორც უკვე მითითებული იყო წინამდებარე განაჩენში, საფუძველზეა, რომლებიც თავდაპირველად ამართლებდა ამ სახის დაკავებას, შეიძლება შეწყვიტოს არსებობა (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 39 *in fine*). შესაბამისად, მე-5 მუხლის დანიშნულებასა და მიზანთან (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 37) წინააღმდეგობაში იქნებოდა მე-4 პუნქტის ინტერპრეტაცია, კონტექსტიდან გამომდინარე, იმგვარად, რომ დაკავების აღნიშნული კატეგორია გამოირიცხოს კანონიერების შემდგომი გადასინჯვისაგან მხოლოდ იმ პირობით, რომ თავდაპირველი გადაწყვეტილება მიღებული იქნა სასამართლოს მიერ. განსახილველი თავისუფლების აღკვეთის უშუალო ხასიათი მოითხოვს, რომ კანონიერების განხილვა ხდებოდეს გონივრულ ინტერვალებში. თუმცა, როგორც კომისია აცხადებს თავისი მოხსენების 95-ე პუნქტში, ამ საკითხის შემდგომი განხილვა ზედმეტია იმის დადგენამდე, სინამდვილეში იქნა თუ არა მიღებული შესაბამისი გადაწყვეტილებები, რომლებმაც ზემოქმედება მოახდინა ბ-ნი ვინტერვერპის საქმეზე, „სასამართლო პროცესის“ შემდეგ (*recours devant un tribunal*) მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის მნიშვნლობით.

56. არც ბურგომისტრს, რომელმაც მიიღო თავდაპირველი განკარგულება დაკავების შესახებ, და არც პროკურორს, რომელმაც გააგრძელა მისი დაკავების ვადა, არ შეიძლება მიეწეროს, რომ მათ გააჩნიათ „სასამართლოსათვის“ დამახასიათებელი ნიშნები. ამის საპირისპიროდ, უდავოა, რომ რაიონული და საოლქო სასამართლოები, რომლებმაც მიიღეს სხვადასხვა ბრძანება დაკავების შესახებ, წარმოადგენდნენ „სასამართლოს“ ორგანიზაციული თვალსაზრისით: ორივე ორგანიზაცია „დამოუკიდებელია აღმასრულებელი ხელისუფლებისა და მხარეებისაგან“ (იხ. ზემოხსენებული *De Wilde, Ooms and Versyp*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 41, პუნქტი 77).

57. თუმცა ასეთი ორგანოს ჩარევა დააკმაყოფილებს მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის მოთხოვნებს მხოლოდ იმ პირობით, თუ „სამართალწარმოებას ექნება სასამართლო ხასიათი და შესაბამის პირს უზრუნველყოფს თავისუფლების აღკვეთის სახისათვის შესაფერისი გარანტიებით“; „რათა გადაწყდეს, უზრუნველყოფს თუ არა პროცედურა ადეკვატურ გარანტიებს, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული იმ გარემოებების კონკრეტული ხასიათი, რომლებშიც ხორციელდება ხსენებული პროცედურა“ (იხ. ბოლოს ხსენებული განაჩენი, გვ. 41 და 42, პუნქტები 76 *in fine* და 78).

როგორც მართებულად აღნიშნა მთავრობამ, „სულით ავადმყოფების პატიმრობა“ (მე-5 მუხლის მე-1 (ე) პუნქტი) წარმოადგენს სპეციალურ კატეგორიას.

58. კომისიის აზრით, ხსენებული კატეგორიისათვის სასამართლო პროცესის აბსოლუტური მინიმუმი არის შესაბამისი პირის უფლება, წარმოადგინოს თავისი საქმე და გაასაჩივროს სამედიცინო და სოციალური მტკიცებულებები, რომლებიც მხარს უჭერს მის დაკავებას (იხ. მოხსენების პუნქტი 1). დელეგატების მტკიცებით, ნიდერლანდების კანონმდებლობა ეწინააღმდეგება მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტს (მუხლი 5-4), აძლევს რა დისკრეციას ამ საკითხებში მოსამართლეს.

არსებითად, განმცხადებელი მხარს უჭერს კომისიის მსჯელობას. იგი აცხადებს, რომ სულით ავადმყოფების განსაკუთრებული მდგომარეობის გათვალისწინებით მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის კონტექსტში წაკითხული უნდა იქნეს მათი უფლება, მიიღონ სამართლებრივი დახმარება.

59. მთავრობის მტკიცებით, მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტი არ ავალდებულებს სასამართლოს, პირადად მოუსმინოს ინდივიდუალურ პირს, რომლის სულიერი მდგომარეობა დადგენილია ობიექტური სამედიცინო რეკომენდაციით, რომლის მიხედვითაც მას არ შეუძლია სასამართლო პროცესზე რაიმე მნიშვნელოვანი განცხადების გაკეთება. მისივე აზრით, ნიდერლანდების სასამართლოებისთვის წლების განმავლობაში წარდგენილი ობიექტური სამედიცინო მტკიცებულებები მიუთითებს იმაზე, რომ სწორედ ამგვარ შემთხვევას ჰქონდა ადგილი ბ-ნი ვინტერვერპის საქმეში.

მთავრობის განცხადების თანახმად, სულიერად დაავადებული პირების შესახებ კანონით გათვალისწინებული სისტემა უზრუნველყოფს ადეკვატურ გარანტიებს. გადასინჯვას ახორციელებს დამოუკიდებელი სასამართლო, რომელსაც აქვს სრული დისკრეციული უფლება, არსებითად განიხილოს თითოეული ინდივიდუალური საქმე. უფრო მეტიც, გადასინჯვის პროცესი განგრძობითია: სულ მცირე წელიწადში ერთხელ სასამართლო იღებს გადაწყვეტილებას, თუ რამდენად აუცილებელია დაკავების ვადის გაგრძელება. ზედამხედველობის განხორციელებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პროკურორი, რომელსაც აქვს წესდებით განსაზღვრული ვალდებულება, უზრუნველყოს, რომ არავინ იქნეს უკანონოდ დაკავებული ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში. და ბოლოს, სხვადასხვა ეტაპზე მოთხოვნისამებრ წარდგენილი სამედიცინო დეკლარაციები და მოხსენებები ექვედებარება სპეციალური წესებს, რათა პაციენტისათვის უზრუნველყოფილი იქნეს გარანტიები.

60. სასამართლო არ იზიარებს მთავრობის მოსაზრებას.

მართალია, რომ მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტში მითითებული სამართალწარმოება არ მოითხოვს, ყოველთვის დაცული იქნეს იგივე გარანტიები, რომლებსაც მოითხოვს მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტი სამოქალაქო ან სისხლისსამართლებრივი სამართალწარმოებისას (იხ. ზემოხსენებული *De Wilde, Ooms and Versyp*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 42,

პუნქტი 78 *in fine*). მიუხედავად ამისა, არსებითი მნიშვნელობა აქვს იმ ფაქტს, რომ შესაბამის პირს ხელი მიუწვდებოდა სასამართლოზე და ჰქონდა შესაძლებლობა, მოსმენილი იქნეს პირადად ან, საჭიროების შემთხვევაში, წარმომადგენლის მეშვეობით, რის შეუსრულებლობაც მას ვერ უზრუნველყოფს „პროცედურის ფუნდამენტური გარანტიებით, რომლებიც გამოიყენება თავისუფლების აღკვეთის დროს“ (იხ. ბოლოს ხსენებული განაჩენი, გვ. 41, პუნქტი 76). სულიერმა ავადმყოფობამ შეიძლება განაპირობოს აღნიშნული უფლების განხორციელების საშუალების შეზღუდვა ან შეცვლა (მე-6 მუხლის 1 პუნქტთან დაკავშირებით იხ. ზემოხსენებული *Goldner*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 19, პუნქტი 39), მაგრამ ამას არ შეუძლია უფლების უშუალო არსის ხელყოფა. რა თქმა უნდა, სპეციალური პროცედურული გარანტიები აუცილებელია, რათა დაცული იქნეს იმ პირთა ინტერესები, რომლებსაც სულიერი მდგომარეობის გამო არ შეუძლიათ საკუთარი სახელით მოქმედება.

61. „სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ კანონის მე-17, 23-ე და 24-ე მუხლების (რომლებიც მაშინ იყო ძალაში) შესაბამისად, არც რაიონული სასამართლო და არც საოლქო სასამართლო არ იყო ვალდებული, მოესმინა პირისათვის, რომლის დაკავებაც იქნა მოთხოვნილი (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 14, 17 და 81).

რაც შეეხება კონკრეტულ ფაქტებს, განმცხადებელს არასოდეს მიუღია მონაწილეობა უშუალოდ ან წარმომადგენლის მეშვეობით სამართალწარმოებაში, რომელზეც მიღებული იქნა ბრძანებები მისი დაკავების შესახებ: მისთვის არასოდეს შეუტყობინებიათ პროცესის ან ამ პროცესის შედეგების შესახებ: მისთვის არც სასამართლოს მოუსმენია და არც საქმის დაცვის შესაძლებლობა მისცემია.

ამ ფუნდამენტური თვალსაზრისით, კონვენციის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტით გათვალისწინებული გარანტიები არ იქნა დაცული არც კანონმდებლობაში და არც პრაქტიკაში. მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეულად ჰქონდა სასამართლოსთვის დამახასიათებელი ნიშნები, რაიონულ და საოლქო სასამართლოებში დაკავების შესახებ განცხადებების თაობაზე გადაწყვეტილებების მისაღებად განხორციელებულმა პროცედურამ ვერ უზრუნველყო ბ-ნი ვინტერვერპის „უფლება სასამართლო პროცესზე“ მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის მნიშვნელობით (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 57). „სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ კანონით გათვალისწინებული მრავალი გარანტიის მნიშვნელობის დაკნინების გარეშე, სასამართლო ადგენს, რომ ხსენებულმა პროცედურამ არ დააკმაყოფილა მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის მოთხოვნები.

ბ. ბათავის უფლების თაობაზე განმცხადებლის თხოვნები

62. მთავრობამ მართებულად მიუთითა იმის საჭიროებაზე, რომ სულიერად დაავადებული პირების შესახებ კანონით დადგენილი მთლიანი სისტემა ფართოდ იქნეს გაგებული. ამდენად, უნდა გადაწყდეს, თუ რამდენად იქნა გამოსწორებული სასამართლოს მიერ დადგენილი ხარვეზები სამართალწარმოების პროცესში გათავისუფლების თაობაზე თხოვნების განხილვისას (კანონის 29-ე მუხლი; იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 20).

63. მართალია, კანონის 29-ე მუხლი პირს ნებას რთავს, მოითხოვოს თავისი დაკავების გადასინჯვა, არ არის აუცილებელი, რომ მისი თხოვნა გათავისუფლების თაობაზე განიხილოს სასამართლომ. თხოვნა უნდა გაკეთდეს საავადმყოფოს ხელმძღვანელობის სახელზე, რომელიც, უარყოფითი სამედიცინო დასკვნის შემთხვევაში, თხოვნას გადასცემს პროკურორს, ხოლო პროკურორი – საოლქო სასამართლოს, მაგრამ მთელ რიგ შემთხვევებში, კერძოდ, როდესაც თხოვნის დაკმაყოფილება აშკარად

შეუძლებელია, იგი არ არის ვალდებული, ასე მოიქცეს. არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება, პროკურორის გადაწყვეტილება მიზნული იქნეს სასამართლოს გადაწყვეტილებად კონვენციის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის მიზნებისათვის. ამგვარად, შეზღუდვები გათავისუფლების შესახებ განცხადებებს შორის ინტერვალებზე შეიძლება, გარემოებების მიხედვით, წარმოადგენდეს კანონიერ შეზღუდვებს სულით ავადმყოფებისათვის, ხელი მიუწვევდებოდეთ სასამართლოზე (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 60). თუმცა ყოველთვის, როდესაც პროკურორი უარს ამბობს, თხოვნა გადასცეს საოლქო სასამართლოს იმ საფუძველით, რომ იგი აშკარად დაუსაბუთებელია, ის არა უბრალოდ ზღუდავს, არამედ ფაქტობრივად უარყოფს უფლებას სასამართლო პროცესზე, რომელიც გათვალისწინებულია მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტში.

იმ შემთხვევებში, როდესაც საოლქო სასამართლოში შედის მოთხოვნა მის მიერ გადაწყვეტილების გამოტანაზე, სასამართლო სრულიად დამოუკიდებელია, განიხილოს, თუ რამდენად სასურველია დაკავებული პირის მოსმენა. ამ სახის უფლებამოსილება ვერ უზრუნველყოფს იმ პროცედურის ფუნდამენტურ გარანტიებს, რომელიც გამოყენებული უნდა იქნეს თავისუფლების აღკვეთის შემთხვევებში (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 60 და 61).

64. საოლქო სასამართლომ მოუსმინა ბ-ნ ვინტერვერპს 1969 წლის თებერვალში, როდესაც განიხილა მისი პირველი თხოვნა გათავისუფლების თაობაზე (იხ. წინამდებარე განაჩენის 30 (1) პუნქტი). ამ თვალსაზრისით განმცხადებელს ჰქონდა უფლება სასამართლო პროცესზე მისი დაკავების კანონიერების განსახილველად

ამისაგან განსხვავებით, განმცხადებლის შემდგომი თხოვნები 1971 წლის აპრილში, 1972 წლის ივლისსა და 1973 წლის თებერვალში არ გადაეცა საოლქო სასამართლოს, ვინაიდან პროკურორმა უარყო ისინი იმ საფუძველით, რომ მათ არ ჰქონდათ წარმატების რაიმე შესაძლებლობა (იხ. წინამდებარე განაჩენის 30-ე პუნქტის მე-2 და მე-3 ქვეპუნქტები). ბ-ნ ვინტერვერპს პროკურორმა ყველა ხსენებულ შემთხვევაში მოუსმინა და მისი გადაწყვეტილებები შეიძლებოდა დასაბუთებულიყო მის ხელთ არსებული ინფორმაციით, მაგრამ მათი კვალიფიცირება არ შეიძლება „სასამართლოს“ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებად მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის მნიშვნელობით.

ბ. ბანმცხადებლის მიერ სამართლებრივი წარმომადგენლის მოთხოვნის უფლების ბამოუყენებლობა

65. მთავრობა თავისი მიმოხილვის მე-11 (ბ) პუნქტში აცხადებს, რომ პირს, რომელსაც აქვს „არსებითი და დასაბუთებული საფუძველი, უარყოს თავისი დაკავების კანონიერება, შეუძლია, ნიდერლანდების კანონმდებლობის შესაბამისად, ჰყავდეს ადვოკატი საქმის სასამართლოში წარსადგენად. მთავრობის მიმოხილვის თანახმად, ბ-ნ ვინტერვერპს ბევრჯერ ჰქონდა შესაძლებლობა, განსაკუთრებით, საავადმყოფოდან არაერთგზის გათავისუფლების დროს, მიუღო იმ ადვოკატის კონსულტაცია, რომელსაც თვითონ აირჩევდა. რამდენადაც მას აშკარად არასოდეს მიუმართავს სასამართლოსათვის ადვოკატის მეშვეობით არც მისი დაკავების პერიოდული გადასინჯვისას და არც გათავისუფლების თაობაზე მის თხოვნებთან დაკავშირებით, მთავრობა მტკიცებით, არ შეიძლება იმის თქმა, რომ უარყოფილი იქნა მისი უფლება მე-5 მუხლი მე-4 პუნქტით უზრუნველყოფილ „სასამართლო პროცესზე“.

66. სასამართლო არ ეთანხმება ამგვარ ლოგიკურ ჯაჭვს. „დაკავების კანონიერების უარყოფის არსებითი და დასაბუთებული საფუძველების“ არსებობა არ შეიძლება იყოს

მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტით გათვალისწინებული პროცესის ხელმისაწვდომობის წინაპირობა, რამდენადაც ეს სწორედ ის საკითხია, რაც ეროვნულმა სასამართლოებმა უნდა გადაწყვიტონ. უფრო მეტიც, მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტი არ მოითხოვს, რომ პირები, რომლებიც საჭიროებენ ზრუნვას „სულით ავადმყოფობის” გამო, თვითონ უნდა იღებდნენ ინიციატივას, მოიპოვონ სამართლებრივი წარმომადგენლობა სასამართლოში დაცვის მიზნით.

ამგვარად, არ შეიძლება ჩაითვალოს, რომ განმცხადებელმა არ გამოიყენა მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტში გათვალისწინებული უფლება მხოლოდ იმის გამო, რომ მას არასოდეს მიუმართავს ადვოკატისათვის, რათა ამ უკანასკნელს წარმოედგინა იგი; ფაქტობრივად, მან სინამდვილეში მოითხოვა აღნიშნული უფლების განხორციელება ოთხ შემთხვევაში, როდესაც ცდილობდა დაკავების კანონიერების გასაჩივრებას (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 64).

დ. დასკვნა

67. დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სხვადასხვა გადაწყვეტილებები, რომლებიც მიუთითებდა ან ითვალისწინებდა ბ-ნი ვინტერვერპის დაკავებას, მიღებული იქნა იმ ორგანოების მიერ, რომლებსაც არ გააჩნდათ „სასამართლოსათვის” დამახასიათებელი ნიშნები, ან, ალტერნატიულად, რომლებმაც ვერ შეძლეს მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტით გათვალისწინებული სასამართლო პროცესის გარანტიების უზრუნველყოფა; განმცხადებელს ხელი არ მიუწვდებოდა „სასამართლოზე” და არც ამგვარი გარანტიებით უსარგებლია, როდესაც განხილული იქნა მისი თხოვნები გათავისუფლების თაობაზე, გარდა პირველი თხოვნისა, რომელიც უარყო საოლქო სასამართლომ 1969 წლის თებერვალში. ამგვარად, ბ-ნი ვინტერვერპი იყო მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის დარღვევის მსხვერპლი.

68. ამ დასკვნის კუთხით, სასამართლო არ მიიჩნევს, რომ აუცილებელია, გადაწყვიტოს ამ საქმეში წამოჭრილი საკითხი, კერძოდ, მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტით გათვალისწინებული „კანონიერების” გადასინჯვა განხორციელებული პროცედურის მხოლოდ ფორმალურ მხარეს ეხება თუ, იმავდროულად, თავისუფლების აღკვეთის რეალურ გამართლებასაც. ამ კუთხით ინტერპრეტაცია, რომელსაც დაეთანხმნენ კომისია, ნიდერლანდების მთავრობა და განმცხადებელი (იხ. კომისიის მოხსენების პუნქტები 46, 62 და 88-91), გაპროტესტებული იქნა გაერთიანებული სამეფოს მიერ თავის 1979 წლის 9 იანვრის მიმოხილვაში (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 7). ნებისმიერ შემთხვევაში, ნიდერლანდების კანონმდებლობა არ ზღუდავს გადასინჯვის ფარგლებს.

III. მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის საგარაუდო დარღვევა

69. განმცხადებელი მესამე საჩივარს თვლის „დამატებითად, მაგრამ ამავე დროს დაკავშირებულად სხვა საჩივრებთან“. მისი მტკიცებით, რამდენადაც მისმა დაკავებამ ავტომატურად ჩამოართვა მას თავისი ქონებით სარგებლობის უფლება, ადგილი ჰქონდა „მისი სამოქალაქო უფლებებისა და მოვალეობების დადგენას” მე-6 მუხლის 1-ლ პუნქტში ჩამოყალიბებული სასამართლო პროცესის გარანტიების გარეშე. მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის მიხედვით:

„სამოქალაქო უფლებათა და მოვალეობათა ან ნებისმიერი სისხლისსამართლებრივი ბრალდების განსაზღვრისას ყველას აქვს უფლება კანონით შექმნილი დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ გონივრულ ვადაში სამართლიან და საჯარო

მოსმენაზე. სასამართლო გადაწყვეტილება ცხადდება საჯაროდ, მაგრამ დემოკრატიულ საზოგადოებაში ზნეობის, საზოგადოებრივი წესრიგის ან ეროვნული უშიშროების ინტერესებიდან გამომდინარე, პრესა და საზოგადოება შეიძლება არ იქნენ დაშვებული მთელ სასამართლო განხილვაზე ან მის ნაწილზე, თუ ამას მოითხოვს არასრულწლოვანთა ინტერესები ან მხარეთა პირადი ცხოვრების დაცვა, ანდა თუ სასამართლოს შეხედულებით ეს სრულიად აუცილებელია, ვინაიდან განსაკუთრებულ გარემოებებში საჯაროობა ზიანს მიაყენებდა მართლმსაჯულების ინტერესებს.”

70. კომისია არ მიიჩნევს საჭიროდ, გამოხატოს რაიმე მოსაზრება ხსენებულ საჩივართან დაკავშირებით; იგი თვლის, რომ განსახილველი საკითხი ეხება „ფაქტებს, რომლებიც განსხვავდება” მისთვის განსახილველად თავდაპირველად წარდგენილი ფაქტებისაგან და არ ყოფილა მის წინაშე რაიმე „დეტალური განხილვის” საგანი (იხ. მოხსენების პუნქტი 116).

ამდენად, დადგენილი უნდა იქნეს, შეუძლია თუ არა, თავის მხრივ, სასამართლოს, დადგენილება გამოიტანოს მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის სავარაუდო დარღვევასთან დაკავშირებით.

71. 1978 წლის იანვრის განაჩენში საქმეზე *Ireland v. the United Kingdom* (სერია A №25, გვ. 63, პუნქტი 157) სასამართლომ შემდეგი სიტყვებით გამოხატა საკამათო საქმეებზე თავისი იურისდიქციის ფარგლები:

„კომისიის გადაწყვეტილება, რომელიც განაცხადს დაშვებულად მიიჩნევს, განსაზღვრავს სასამართლოსთვის წარსადგენი საქმის საგანს; მხოლოდ ამ ფარგლებში შეუძლია სასამართლოს ... სამართალწარმოების პროცესში წამოჭრილი ფაქტების ან კანონმდებლობის ყველა ამ საკითხის ცნობა ...”

როდესაც 1975 წლის 30 დეკემბერს მიღებული იქნა ბ-ნი ვინტერვერპის განაცხადი, კომისიამ დააკონკრეტა, რომ მან განიხილა განაცხადი „კონვენციის მე-5 მუხლთან მიმართებაში“ (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 33). როდესაც განმარტავდნენ, თუ რატომ არ ჩათვალა კომისიამ „აუცილებლად ან სასურველად” მე-6 მუხლზე მითითება განაცხადის არსებითად განხილვის სტადიაზე, დელეგატებმა მოსმენის დროს განაცხადეს, რომ, კომისიის აზრით, შესაძლებელი იყო საკითხის განხილვა.

72. უპირველეს ყოვლისა, სასამართლო მხედველობაში იდებს იმ ფაქტს, რომ კომისიაში (იხ. ზემოხსენებული *De Wilde, Ooms and Versyp*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 30, პუნქტი 54) ან თვითონ სასამართლოში საქმის განხილვის არც ერთ ეტაპზე ამ საკითხთან დაკავშირებით მთავრობას არ წამოუყენებია რაიმე წინასწარი პრეტენზია.

უფრო მეტიც, თუმცა აღნიშნული საჩივარი აშკარად არ იყო მოხსენიებული ბ-ნი ვინტერვერპის მიერ კომისიისთვის წარდგენილ განაცხადში, იგი აშკარა კავშირში იყო თავდაპირველად წამოყენებულ საჩივრებთან. მისი პრეტენზიები, რომლებიც გამოთქმული იყო არსებით განხილვაზე დაშვებადობის შესახებ სამართალწარმოების დროს, რომელზეც იგი არ იყო წარმოდგენილი ადვოკატით, მიმართული იყო მისი თავისუფლების აღკვეთის წინააღმდეგ; იგი თვლიდა, რომ დაკავებული იქნა თვითნებურად და საჩივარს გამოთქვამდა იმასთან დაკავშირებით, რომ არ მისცეს შესაძლებლობა, წარმდგარიყო სასამართლო მოსმენაზე და არც იმ გადაწყვეტილებების შესახებ შეატყობინეს, რომლებითაც მისი დაკავების ვადა რამდენჯერმე იქნა გაგრძელებული (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 33). ახალი

საკითხი მე-6 მუხლთან დაკავშირებით, რომელიც წამოჭრა ბ-ნმა ვან ლუნმა კომისიის წინაშე საქმის არსებითად განხილვის დროს, ეხებოდა სამართლებრივ შედეგს, რომელიც ავტომატურად გამომდინარეობს ფსიქიატრულ საავადმყოფოში განმცხადებლის იძულებითი მოთავსების ფაქტიდან („სულიერად დაავადებული პირების შესახებ“ კანონის 32-ე მუხლი; იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 21). ამგვარად, ეს მჭიდროდ არის დაკავშირებული იმ საკითხებთან, რომლებიც წარმოადგენს ბ-ნი ვინტერვერპის თავდაპირველი საჩივრების საგანს და რომლებიც კომისიამ არსებით განხილვაზე დაშვებულად გამოაცხადა (იხ. *mutatis mutandis*, *Delcourt*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1970 წლის 17 იანვარი, სერია A №11, გვ. 20, პუნქტი 40).

ამგვარად, სასამართლოს აქვს იურისდიქცია, მიიღოს გადაწყვეტილება ხსენებულ საჩივართან დაკავშირებით.

73. მთავრობა კითხვის ქვეშ აყენებს, გამოიყენება თუ არა მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტი საქმის ფაქტებთან დაკავშირებით. მისი აზრით, წამოჭრილი საკითხი ეხება სტატუსს და არა სამოქალაქო უფლებებსა და მოვალეობებს, როგორც ასეთს.

სასამართლო არ იზიარებს ამ მოსაზრებას. ქმედუნარიანობა საკუთრების ინდივიდუალურ განკარგვასთან დაკავშირებით მოიცავს პირადი უფლების განხორციელებას და, ამდენად, ეხება „სამოქალაქო უფლებებსა და მოვალეობებს“ მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის მნიშვნელობით (იხ. *König*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, 1978 წლის 28 ივნისი, სერია A №27, გვ. 32, პუნქტი 95). ბ-ნი ვინტერვერპისათვის აღნიშნული ქმედუნარიანობის ჩამორთმევა გაუთანაბრდა ამგვარი უფლებებისა და მოვალეობების „დადგენას“.

74. ფსიქიატრულ საავადმყოფოში მოთავსების შედეგად განმცხადებელმა დაკარგა საკუთრების განკარგვის ქმედუნარიანობა (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 32).

აშკარაა, რომ თავდაპირველ „გადაუღებელ“ დაკავებასთან მიმართებაში, რის შესახებ გადაწყვეტილებაც მიიღო ბურგომისტრმა (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 12 და 23), ადგილი ჰქონდა სასამართლო მოსმენას კონვენციის მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად.

დაკავების შემდგომი პერიოდები რეგულარულ ინტერვალებში გრძელდებოდა ამერსფორტის რაიონული და უტრეხტისა და „*s-Hertogenbosch*“-ის საოლქო სასამართლოების მიერ. თუმცა წინამდებარე განაჩენი უკვე ითვალისწინებდა პროცედურის მთელ რიგ ასპექტებს, რომლებიც გამოყენებული იქნა ამ შემთხვევებში, ძირითადად კი იმ ფაქტს, რომ არც კანონმდებლობაში და არც პრაქტიკაში ბ-ნი ვინტერვერპს არ მისცემია შესაძლებლობა, რომ მისთვის მოესმინათ პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტი 61). უფრო მეტიც, პროცედურა ეხებოდა მხოლოდ თავისუფლების აღკვეთას. აქედან გამომდინარე, არ შეიძლება ჩაითვალოს, რომ უზრუნველყოფილი იქნა „სამართლიანი განხილვა“ მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის მნიშვნელობით სამოქალაქო ქმედუნარიანობასთან დაკავშირებით.

75. მთავრობის ზოგადი მტკიცებით, ადგილი არ ჰქონია მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის დარღვევას, რამდენადაც სულიერად დაავადებული პირების შესახებ კანონის დებულებები იცავს იმ სულით ავადმყოფი დაკავებული პირის სამოქალაქო უფლებებს,

რომელიც სწორედ რომ მისი სულიერი მდგომარეობის გამო საჭიროებს დაცვას, რადგან თვითონ არ შეუძლია თავისი საქმეების განკარგვა.

სასამართლო არ ეთანხმება მსჯელობის ამგვარ ჯაჭვს. რაც არ უნდა გამართლებული იყოს სულით ავადმყოფისათვის ქონების განკარგვის ქვედუნარიანობის ჩამორთმევა, მე-6 მუხლის 1-ლ პუნქტში ჩამოყალიბებული გარანტიები მაინც უნდა იქნეს დაცული. მართალია, როგორც ზემოთ იყო მითითებული მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტთან მიმართებაში (იხ. წინამდებარე განაჩენის პუნქტები 60 და 63), სულიერი ავადმყოფობა შეიძლება წარმოადგენდეს „სასამართლო პროცესზე“ უფლების კანონიერი შეზღუდვის საფუძველს, მაგრამ მას არ შეუძლია გაამართლოს სრული არარსებობა ამ უფლებისა, როგორც ეს გათვალისწინებულია მე-6 მუხლის 1-ლ პუნქტში (იხ. ზემოხსენებული *Goldner*-ის საქმეზე გამოტანილი განაჩენი, გვ. 18 და 19, პუნქტები 36, 38 და 39).

76. აქედან გამომდინარე, ადგილი ჰქონდა მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის დარღვევას.

IV. 50-ე მუხლის გამოყენება

77. მოსმენაზე განმცხადებლის ადვოკატმა წამოაყენა წინადადება, რომ სამართლიანი დაკმაყოფილების სახით განხორციელებულიყო ხუთი საკითხის მომცველი სქემა, რომელიც ძირითადად უზრუნველყოფდა მისი კლიენტის შემდგომ მკურნალობას სოციალური ფსიქიატრიული სამსახურის ზედამხედველობის ქვეშ. ამასთან ერთად, მოთხოვნილი იყო პირობა, რომ უზრუნველყოფილი იქნებოდა სრული პროცედურული გარანტიები დაკავების ვადის ყოველწლიური გაგრძელების შესახებ გადაწყვეტილებებთან და გათავისუფლების შესახებ თხოვნებთან დაკავშირებით. არ ყოფილა წამოყენებული რაიმე საჩივარი მატერიალურ ზიანთან დაკავშირებით და არც რაიმე მოთხოვნა არამატერიალურ ზიანთან მიმართებაში მატერიალური ანაზღაურების სახით.

კომისიის დელეგატებმა, შემდგომი დეტალების დამატების გარეშე, გამოთქვეს თავიანთი მოსაზრება, რომ ეს წინადადება წარმოადგენდა 50-ე მუხლის შესაბამისად კომპენსაციის მინიჭების სამართლიან სქემას.

მთავრობა თავის პოზიციაზე დარჩა.

78. აქედან გამომდინარე, თუმცა ეს საკითხი კიდევ ერთხელ იყო წამოჭრილი სასამართლოს რეგლამენტის 47-ე მუხლის შესაბამისად, კონვენციის 50-ე მუხლის გამოყენების საკითხი ჯერ არ არის მზად გადაწყვეტილების მისაღებად. ამდენად, სასამართლო ვაღდებულება, საკითხი გადადოს და ამასთან დაკავშირებით დანიშნოს შემდგომი პროცედურა მოპასუხე სახელმწიფოსა და განმცხადებელს შორის შეთანხმების შესაძლებლობის (სასამართლოს რეგლამენტის 50-ე მუხლის მე-3 და მე-5 პუნქტები) გათვალისწინებით.

ზემოხსენებულისგან გამომდინარე, სასამართლო ერთხმად

1. ადგენს, რომ ადგილი არ ჰქონია მე-5 მუხლის 1-ლი პუნქტის დარღვევას;
2. ადგენს, რომ ადგილი ჰქონდა მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტის დარღვევას;
3. ადგენს, რომ მას აქვს იურისდიქცია, გამოიტანოს დადგენილება მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის საფუძველზე საჩივართან დაკავშირებით;
4. ადგენს, რომ ადგილი ჰქონდა მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტის დარღვევას;

